

A close-up photograph of numerous small, five-petaled flowers. The flowers are primarily white with yellow centers, but some are a pale yellow. They are covered in small, clear water droplets, giving them a fresh, dewy appearance. The background is a dark, almost black, textured surface, which makes the light-colored flowers stand out prominently. The lighting is soft, highlighting the delicate petals and the glistening droplets.

RINDI

Nr 3 • 2008

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 28 • 2008 • Nr 3

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Marita Westerlind, Grötlingbo, Skolan 123, 623 38 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2007 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt postgiro) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irsdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Hemsida: www.gotlandsflora.se.

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera excursionser och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde	tel 0498-27 42 66
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irsdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Kerstin Gahne, Stenkumla, Bertels 162, 621 95 Visby	tel 0498-26 21 44
	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Fabian Mebus, Väskinde, Väskinds, 621 72 Visby	tel 0498-21 36 03
	Dan Paulsen, Talluddskviar 22D, 621 41 Visby	tel 0498-26 49 75

Omslagsbild: Strandkål *Crambe maritima* i blom, 4 juni 2007.

Foto: Marita Westerlind

Svamp(sopp)året 2008

ELSA BOHUS JENSEN, ÅKE EDVINSSON, KERSTIN GAHNE

En ojämn svampsäsong

Det började med en, som vi tyckte, lovande start på våren med mycket stenmurkla i slutet av april. Vi gnuggade händerna av förtjusning och tänkte att i år blir det mycket toppmurklor under våren.

Men ack vad vi bedrog oss, den väntade massförekomsten uteblev trots bra förutsättningar. Det blev väl ett par stycken ”toppisar” under våren, tur att man har resurser på lager i alla fall.

Hösten rivstartade i augusti med mycket svamp i ängarna. Det höll i sig in i halva september då uteblivna regn satte hämsko på utvecklingen i skogarna. Tillgången på svamp var väldigt ojämn över säsongen. I vissa skogar fanns det en hel del medan andra var mer eller mindre tomma. Det som skulle visa sig bli säsongens höjdpunkt ska vi berätta vidare om.

Massor med sopp

I slutet av augusti så hörde Länsstyrelsen av sig till oss och undrade om vi var intresserade av att inventera svampar eftersom de tyckte att förutsättningar fanns för bra tillgång. Vi skulle leta efter vissa arter som är berörda av åtgärdsprogram samt andra sällsynta svampar: Kerstin och Åke fick ta sig an fjälltaggsvampar (som vi inventerat tidigare år), violgubbe, södoftande spindling och blomspindling. Djävulssopp och sienamusseron eftersöktes i samarbete med Elsa som också hade läderboll, flockskivling, tallvaxing och doftmusseron som hon har inventerat löpande under tidigare år. Självklart tackade vi ja och startade arbetet.

Det visade sig när vi började vårt inventeringsarbete att tyngdpunkten hamnade på ädelsoppar *Boletus* i allmänhet och djävulssopp *Boletus satanas* i synnerhet.

Släktet *Boletus* ädelsoppar är stora kraftiga svampar med 15-25 cm breda hattar. De är ca 10-15 cm höga och växer främst med ädellövträd.

Samtliga arter är värmeälskande och föredrar helst kalkrika jordar som är glest bevuxna. De flesta fynden här på Gotland är från våra hävdade ängen.

Djävulssopp *Boletus satanas*

Djävulssoppen är en av Gotlands mest fascinerande svamparter. Den imponerar genom sitt växtsätt, sin storlek och sina dramatiska färger. Ofta växer många exemplar så tätt att de tycks klättra på varandra. Hatten kan bli upp till 30 cm i diameter. Hos unga exemplar är den vitgrå men blir efterhand läderfärgad. Den kraftiga cylindriska eller bulliga foten har ett karminrött ådernät på gul botten medan rören är gula och rörmynningarna starkt orangeröda. Köttet blånar måttligt efter brytning. Lukten hos välmogna exemplar påmin-

Djävulssopp *Boletus satanas*. Foto: Kerstin Gahne.

ner om svingödsel. Att den är giftig har länge varit känt. Den fick sitt latinska tillnamn ”*satanas*” av H. Lenz 1831, som blivit kraftigt illamående efter att ha förtärt en mindre bit av den råa svampen. Men enligt andra provsmakare tycks giftigheten avta starkt efter upphettning. Man känner inte till vilket giftämne den innehåller och dödsfall har den inte orsakat. Den är mycket begärlig för sniglar som obekymrat gnager av ytskiktet.

Djävulssoppen blev på Gotland först rapporterad av Gunnar Eriksson 1967 från Alvena lindaräng i *Vallstena* (Eriksson 1967), som alltså är den klassiska lokalen. Han fann den också i *Hörsne* vid Smiss och Prämdammarna (Eriksson 1976). Gösta Fåhraeus iakttog den 1972 strax söder om Limmor träsk på *Fårö* (Eriksson 1976), som är den nordligaste lokalen. Den tillhör hotkategori EN (starkt hotad) bland rödlistade arter (Gärdenfors (red.) 2005) och har sedan 1997 rapporterats till ArtDatabanken av Gotlands Botaniska Förening. Under år 2008 beslöt länsstyrelsens miljöenhet att den skulle eftersökas, ett uppdrag som gick till författarna. Detta resulterade i att det under sista veckan i augusti och första halvan av september hittades ytterligare fyra nya växtplatser. 10 fruktkroppar hittades t. ex. i Prästänget i *Etelhem* och fyra i ett änge nära gårdarna vid Othemars, *Othem*. Sammanlagt är den nu dokumenterad från åtta lokaler. I Alvena lindaräng och det närbelägna Alvne änge var den synnerligen riklig. Däremot uteblev den i Laxare änge i *Boge*. Ca 300 exemplar hittades totalt.

Djävulssoppen ingår i en grupp sydliga arter av soppar som anses värmekrävande och därför inte visar sig varje år. Ofta ser man den tidigt på säsongen, kanske redan i juli månad, men om regnen infaller sent kan den vänta till slutet av september. Den växer

under ek och bok och förefaller vara kalkgynnad. I Sverige finns den bara på Öland och Gotland, i övriga Norden även i Finland och Danmark.

Här nedan presenteras några andra mer eller mindre sällsynta ädelsoppar, som dök upp under sökandet efter djävulsopp.

Rotsopp *Boletus radicans*

Det är en relativt stor och kraftig sopp med gråvit till beige hatt. Porerna är citrongula och blånar vid tryck. Foten är något päronformad med tillspetsad bas, gulfärgad och har ett ljust ådernät på övre delen. Köttet blånar i snitt och smakar bittert.

Swampen är värmegynnad och bildar mykorrhiza med gamla ekar på kalkrik, öppen, glest bevuxen mark. Rotsoppen förekommer i södra och mellersta Sverige, företrädesvis i de östra delarna. Antalet kända lokaler i Sverige är 50 (2005). Det antalet kommer nog att öka när vi har rapporterat in årets fynd. Rotsopp är rödlistad och har klassats som NT (missgynnad).

Den här soppen visade sig vara den mest frekventa arten på de lokaler som besöktes. Vi besökte ängen från *Fårö* i norr till *Vamlingbo* i söder, rotsopp dök upp i det närmaste överallt och oftast i stora mängder. I *Hörsne* Prästänge var det så fullt av den att vi inte orkade räkna allihop.

Rotsopp är den vanligaste av de sällsyntare ädelsopporna i våra ängen och kan hittas under augusti-september. Den är inte giftig men har inget matvärde på grund av sin bittra smak.

Rotsopp *Boletus radicans*. Foto: Åke Edvinsson.

Eldsopp *Boletus luridus*

Hatten är gråbrun och fint sammetsluden som ung, som äldre kal och med skiftningar av oliv eller rödbrunt. Rören är gulröda men blir som äldre mer rödbruna och blånar kraftigt vid tryck. Foten är gulröd i toppen och rödare mot basen och har ett kraftigt, rödaktigt ådernät. Köttet är gulrött och blånar snabbt vid snitt. Eldsopp växer med ek och bok (gran?) på kalkrik mark.

Det är en vanlig art på Gotland, som är allmänt spridd, och den av ädelsopporna som är lättast att stöta på när man är ute på svampjakt. Den växer eventuellt också med gran här på ön, vi har sett den i betade barrskogar men det kan ju ha stått någon liten ek i närheten. Under inventeringsperioden så hittade vi den på många ställen, men inte i så stora mängder som rotsopp.

Den är inte rödlistad men räknas som signalart (Nitare (red.) 2000). Svampen är något giftig som rå och rekommenderas inte som matsvamp. En allmän regel vid plockning av sopp som matsvamp är att undvika arter med röd fot eller rött porlager.

Bronssopp *Boletus appendiculatus*

Bronssoppen är en köttig sopp med gulbrun, torr hatt, porerna är gula och blånar inte vid tryck. Foten är relativt slank och gul men kan vara något brunaktig vid basen. Den har även ett fint gult ådernät som kan vara svårt att upptäcka. Köttet är vitt till blekgult och kan blåna svagt.

Bronssopp *Boletus appendiculatus*. Foto: Åke Edvinsson.

Sommarsopp *Boletus fechtneri*. Foto: Åke Edvinsson.

Bronssoppen har mild smak och doftar som röksvampar. Den är värmekrävande och bildar mykorrhiza med ek och bok på kalkrika, öppna, glesbevuxna marker. Svampen har noterade fynd ifrån alla landskap söder om Mälaren, ungefär 90 kända lokaler finns rapporterade.

Bronssoppen är sällsynt och har bara några få lokaler här på Gotland. År 2008 fanns den t.ex i Alvena lindaräng i *Vallstena*. Arten är rödlistad och klassad som NT (missgynnad). Där den uppträder så hittar man få exemplar, oftast bara 1-3 stycken fruktkroppar.

Svampen är ätlig men bör skonas på grund av sin sällsynthet. Den kan eventuellt förväxlas med finluden Karljohan men bronsoppen ger ett gulare intryck.

Sommarsopp *Boletus fechtneri*

Det är ännu en stor och köttig sopp, som har gulgrå hatt. Porerna är gula och blånar något vid tryck. Foten är tjock och gulaktig och har ofta (åtminstone som äldre) en vackert rödflammig midja runt mitten av foten.

Doft och smak är milda. Sommarsoppen kommer rätt tidigt på säsongen, juli- augusti. Den växer med ek och bok på kalkrik mark, alltså ännu en art som trivs i våra ängen.

Sommarsoppen uppträder på samma sätt som bronsoppen, ofta med bara några få fruktkroppar där den finns. På rödlistan är sommarsoppen klassad som VU (sårbar). I Sverige finns 50 kända lokaler (2005), de flesta registrerade fynden härrör från Uppland och Västergötland.

Denna värmeälskande svamp har hittats på ungefär fem lokaler här på Gotland. År

Violgubbe *Gomphus clavatus*. Foto: Åke Edvinsson.

2008 hittades den på tre växtplatser. Sommarsopp är ätlig och en god matsvamp men bör skonas då den är sällsynt och även har röda färger, vilket gör att den eventuellt kan förväxlas med oätliga/giftiga arter.

Violgubbe *Gomphus clavatus*

Det är en kompakt och köttig, kantarellliknande svamp som i folkmun kallats för grisöra. Den har tidigare haft namnet klubblik trumpetsvamp och är närbesläktad med kantareller och fingersvampar. Fruktkropparna är mer eller mindre sammanvuxna, har grunt trattformad hatt som nedåt avsmalnar i en kort fot. Utsidan är rynkad med gaffelgrenade åsar. Den är som ung ofta vackert violett men blir med åldern mer gulbrun.

Violgubben trivs i kalkgynnade och näringsrika granskogar, där den ofta dyker upp tidigt på säsongen. Den kan även växa med bok. Violgubben har speciella biotopkrav och är främst knuten till äldre skogar.

Svampen har nio kända lokaler här på ön. De finns i Vall, Atlingbo, Kräklingbo, Hörne, Boge, Othem, Lärbro, Stenkyrka och Hangvar. Tyvärr så gjorde vi inget fynd under inventeringsperioden, den hade tydligen inget bra år.

Violgubben är ätlig men bör skonas på grund av sin sällsynthet, arten är rödlistad och klassad som VU (sårbar). Ett åtgärdsprogram är framtaget för arten (Aronsson 2006).

Sötdoftande spindling *Cortinarius suaveolens*

Arten är en stor spindling, som är lätt igenkänd på grund av sin lila/rosa färg samt en påtaglig söttaktig doft. Hatten är 3-8 cm, något slemmig, lila till violett-rosa och i mit-

ten blir den mer gulbrun med tiden. Foten är lång, upp till 8 cm. Den har en bred och tydligt kantad bulb. Färgen är lila med violetta velumrester. Skivorna har samma färg som hatten men blir senare bruna.

Det är en mycket sällsynt art i Sverige, som bara är funnen på Öland och Gotland med tre kända lokaler (2005). Svampen är klassad som CR (akut hotad). Den bildar mykorrhiza med ek, bok och hassel i ädellövskog och i lövängen.

Tyvärr så gjorde vi inga fynd av den i år. Tidigare har den hittats på två lokaler, en på norr och en på Storsudret.

En speciell sak med denna art som vi upptäckte ifjol, när vi gjorde ett återbesök på lokalen på norr, var att vi hittade inga fruktkroppar men vi kunde känna den tydliga starka doften den har. Slutsatsen vi drog var att mycelet också har samma doft som fruktkropparna avger.

Blomspindling *Cortinarius odoratus*

Det är en medelstor spindling med 5-10 cm bred hatt. Hattfärgen är gul till gröngul, med åldern mer olivgrön. Skivorna är vackert svavelgula till gulgröna och blir rostbruna av sporer. Foten är 10-12 cm hög och är gul till gröngul samt har en kantad basalknöl. Lukten är starkt kryddig, fruktartad som häggblommor eller apelsinblommor.

Arten är listad som VU (sårbar) och har 6 kända lokaler i Sverige (2005).

Den bildar mykorrhiza med ek, bok, hassel, avenbok och lind. Svampen är ännu inte hittad på Gotland men den bör nog finnas här.

Sötdoftande spindling *Cortinarius suaveolens*. Foto: Åke Edvinsson.

Fjälltaggsvampar

Fjälltaggsvamparna tillhör släktet *Sarcodon*. I Sverige finns det minst 13 arter. De kännetecknas av att de är relativt stora, köttiga och brunsporiga. Hattytan blir, hos många, med åldern fjälligt uppsprucken. De flesta arterna bildar mykorrhiza med tall eller gran och påträffas i kalkpåverkade och örtrika gamla skogar med lång trädkontinuitet. Några av arterna bildar mykorrhiza med ädellövträd. Nio av arterna som finns i Sverige är rödlistade. Några finns för lite kunskap om för att vara rödlistade. Två av arterna, fjällig taggsvamp *Sarcodon imbricatus* och motaggsvamp *Sarcodon squamosus*, är ganska vanliga och finns därför inte med på rödlistan.

Om man ser på hela Europa så är många arter av fjälltaggsvampar hotade, mest på grund av skogsavverkning men även igenväxning är negativt då humuslagret och fältskiktet blir för täta för att fjälltaggsvampar skall trivas. Sverige har ett stort ansvar att bevara miljöerna för fjälltaggsvampar eftersom många av arterna tycks ha sin huvudförekomst just i vårt land. Ett åtgärdsprogram är därför framtaget för artgruppen (Nitare 2006). På många lokaler med sällsynta fjälltaggsvampar träffar man också ofta på andra sällsynta och rödlistade mykorrhizasvampar.

Gotland har ett särskilt ansvar vad gäller arterna slät taggsvamp *Sarcodon leucopus* och lilaköttig taggsvamp *Sarcodon fuligineoviolaceus*. Båda arterna är väldigt sällsynta och har få utbredningsområden. Den släta taggsvampen har sin huvudförekomst på Gotland, sett till hela Sverige men även sett till hela Europa.

Av aktuella fyndplatser för lilaköttig taggsvamp, som i Sverige är ca 15 st. (2006), har Gotland ungefär hälften av lokalerna. I övriga Europa är också den väldigt sällsynt.

Slät taggsvamp *Sarcodon leucopus*. Foto: Åke Edvinsson.

Slät taggsvamp *Sarcodon leucopus*

Det är den största och kraftigaste av alla våra taggsvampar. Hatten kan bli ända upp till 40 cm bred. Färgen på hatten är till en början gråbrun till gråviolett och blir med åldern mer purpurbrun. Unga hattar är släta på ytan. Som äldre blir de glattare och kan även spricka upp i ett fint rutnämönster. Foten är kompakt, 5-10 cm hög och 2-6 cm tjock. De, upp till, 15 mm långa taggarna är först ljusa men blir med tiden mörkbruna. Svampen är oätlig och bitter till smaken.

Växtplatserna utgörs av kalkpåverkade, sandiga eller grusiga tallmarker med inslag av äldre träd. Den släta taggsvampen växer bland gräs och örter eller där det är gles med ljung. Svampen hittas på ganska öppna ytor där solen kan komma åt att belysa marken.

Under 2005-2007 inventerades arten på Gotland, gamla och kända lokaler besöktes och efterforskningar efter nya gjordes (Edvinsson m. fl. 2007).

Sammantaget hittades slät taggsvamp på 16 lokaler, på en av dessa med två skilda växtplatser. Under 2008 tillkom ytterligare en lokal i Träkumla. Många av fyndplatserna är belägna i ytterområden runt Visby. Slät taggsvamp är klassad som EN (starkt hotad) på rödlistan.

Lilaköttig taggsvamp *Sarcodon fuligineoviolaceus*

Hatten är 7-15 cm bred och kan till en början vara rödbrun. Efter hand går färgen mer över till det blåsvarta hållet. Ytan på unga exemplar är fildad. Med tiden spricker den

Lilaköttig taggsvamp *Sarcodon fuligineoviolaceus*. Foto: Åke Edvinsson.

sedan upp. Foten är 2-3 cm tjock och 3-5 cm hög. Taggarna, som är ca 5 mm långa, skiftar i violett till brunviolett. Typiskt för arten är det blåviolettera köttet. Svampen är bitter till smaken och oätlig.

Lilaköttig taggsvamp är en av de mest kalkberoende *sarcodon*arterna. Den växer oftast i relativt gles, äldre kalkbarrskog där det finns kalksten upp i dagen och där markskiktet inte är för tjockt. Arten bildar mykorrhiza med tall, möjligen också med gran. Under 2005-2008 inventerades arten på Gotland (Edvinsson m. fl. 2007). Den var sedan tidigare känd på ca sju aktuella lokaler, de flesta på norra delen av ön. Under inventeringsperioden återfanns den på tre av dessa. Glädjande nog hittades också en ny lokal för lilaköttig taggsvamp under 2008 i Lärbro.

På rödlistan är lilaköttig taggsvamp klassad som EN (starkt hotad).

Flockskivling *Floccularia straminea*

Högst upp på Elsas lista stod flockskivlingen *Floccularia straminea*, EN (starkt hotad). Det är en vacker skivling med gul flockig hatt och ljusa lameller. Även foten har vita flockar. Den lever ett stillsamt liv på Visborgs slätt i väntan på de förändringar, som utbyggnaden av Visby kan medföra. Denna art blev funnen 1989 (Bohus Jensen m. fl. 1990, Larsson 1997). Elsa har sedan årligen räknat antalet exemplar och rapporterat till ArtDatabanken. Från upptäckten fram till 2003 fanns i genomsnitt åtta fruktkroppar, från 2004 sker en ökning till ett genomsnitt på ca 25. Detta år fanns flockskivlingen i

Flockskivling *Floccularia straminea*. Foto: Åke Edvinsson.

rätt måttlig mängd med 15 fruktkroppar.

Öland och Gotland har var sin lokal, i övriga Sverige och Norden saknas den med undantag för en ny växtplats i Oslo-området. Även i Mellan- och Sydeuropa är den en raritet.

Sienamusseron *Tricholoma joachimii*

Elsa fick även ge sig in i barrskogen för att bevaka sienamusseronen *Tricholoma joachimii*, EN (starkt hotad), en art som nyligen blivit föremål för ett åtgärdsprogram (ännu ej fastställt). Sienamusseronen kännetecknas av gulbrun hatt med små knottor i centrum samt ljus fot med mörka triangulära fjäll. Den fanns sammantaget med sju fruktkroppar på sina båda lokaler i *Ekeby*, men saknades på de sju övriga. Däremot hittade Kerstin den på en ny lokal i Stenkumla.

Den är i Sverige påträffad bara på Gotland (Bohus Jensen 1999), i övriga Norden finns en lokal i Oslo-området.

Doftmusseron *Tricholoma dulciolens*

Sienamusseron har en ovanlig syskonart, doftmusseron *Tricholoma dulciolens*, EN (starkt hotad), som i Sverige har fyra aktuella lokaler och i Finland ett tjugotal. Hatten är upp till 12 cm, något pucklig, beklädd med bruna fjäll och trådar på ljusare botten. Foten är upp till 11 cm hög, med hudartad ring och under denna många bruna fjällkransar på ljus

Doftmusseron *Tricholoma dulciolens*. Foto: Åke Edvinsson.

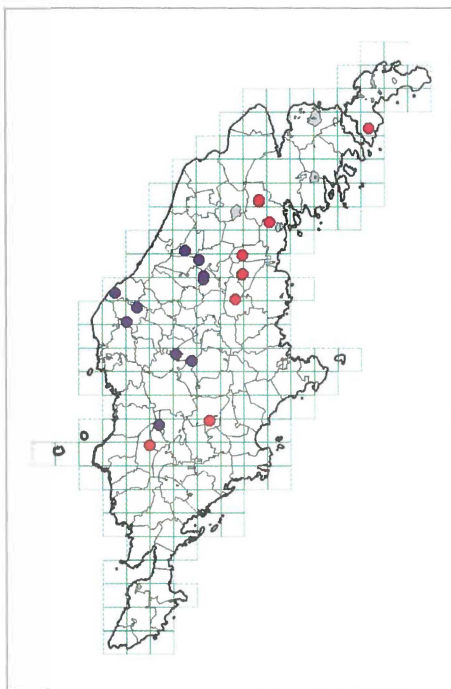
botten. Den växer under gran. Närmaste släkting är goliatmusseronen, *Tricholoma matsutake*, av japaner en eftertraktad delikatess, vilken växer under tall bland renlavar.

Den gotländska växtplatsen för doftmusseronen ligger vid Eksta-kusten. Det var härifrån som doftmusseronen och tallvaxingen (se nedan) uppmärksammades på Mykologiveckan år 2000 (Bohus Jensen 2000). I år inräknades 115 fruktkroppar, vilket är ett normalt antal på växtplatsen.

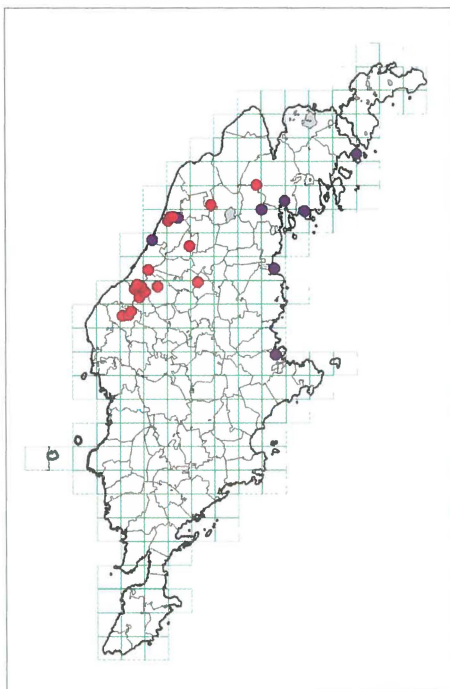
Tallvaxingen *Hygrophorus latitabundus*

Granne med doftmusseronen på lokalen vid Eksta-kusten står en ovanligt stor vaxskivling, tallvaxingen *Hygrophorus latitabundus*, VU (sårbar), som saknas i övriga Sverige. Den är synnerligen slemmig. Hatten är mörkbrun och välvd, högst 15 cm, skivor vita. Foten blir upp till 13 cm hög, vit men efter hand något brunvattrad. Antalet fruktkroppar på lokalen var 118.

Tallvaxingen har tre växtplatser på Gotland. Först hittades den ca 1 km NO Hammarudd i Eksta 1998 (Birgitta Gahne m. fl.). Den tredje lokalen är Mulde naturreservat i Fröjel.

Kända lokaler på Gotland för djävulsopp *Boletus satanas* (roda prickar) och sienamusseron *Tricholoma joachimii* (blå prickar).

Kända lokaler på Gotland för slät taggsvamp *Sarcodon leucopus* (roda prickar) och lilaköttig taggsvamp *Sarcodon fuligineoviolaceus* (blå prickar).

Läderboll, *Mycenastrum corium*

Den sista skyddslingen på Elsas lista var läderbollen, *Mycenastrum corium*, EN (starkt hotad), (Larsson 1997). Den är som färsk förvillande lik jätteröksvampen *Calvatia gigantea*, men kan lätt skiljas genom sina annorlunda sporer. Detta år hittades bara hade ett enda exemplar på hästbetet vid Gannarve i *Fröjel*. I Sverige finns den på ungefär 25 lokaler spridda över landet.

Övriga arter

Sökandet efter djävulssoppen medförde mer eller mindre framgångsrika besök i många ängen. Vissa hade får på bete – och då fanns inte en enda fruktkropp – andra var igenväxta och åter andra var alltför torra. Liksom i Alvena lindaräng dominerade gaffelriska *Lactarius acerrimus* och senapsfränskivling *Hebeloma sinapizans*. Av intressanta och sevärda spindlingar kan nämnas munkspindling *Cortinarius caerulescentium* (VU) i Laxare änge i *Boge* och i Ardre prästänge, duvspindling *Cortinarius caesiocanescens* (VU) och kornspindling *Cortinarius olidus* vid Pråmdammarna i *Hörsne* samt olivbrun spindling *Cortinarius cotoneus* i Etelhems prästänge.

Vår farligaste giftsvamp, den lömska flugsvampen *Amanita phalloides* var kusligt riklig i *Östergarns* och *Kräklingbo* prästängen, och den rejält giftiga bolmörtskivlingen *Entoloma sinuatum* sågs mycket av i *Hörsne* Prästänge, Brunnraränet i *Etelhem* och *Hejnum* högård. Kremlor med tomteröd hatt som gulnande blodkremla *Russula luteotacta* och persikekremla *R. persicina* var det rätt gott om och bland riskor kan den stora lilariskan *Lactarius violascens* nämnas.

Bland soppar var finluden stensopp *Boletus reticulatus* ganska vanlig, till exempel i Kuse änge i *Västerhejde*. Den ser ut som en blek Karl Johan och är en bra matsvamp. De färgglada vaxskivlingarna lyste däremot med sin frånvaro.

Vid Hammarsänget i *Lärbro* växte rödsopp *Xerocomus (Boletus) rubellus*, en för Gotland ny art, som granskats och godkänts vid Institutionen för skoglig mykologi och patologi, SLU i Uppsala.

Vid lokalen för flockskivlingen växte nejlikbrosskivling *Marasmius oreades* i häxringar, av många gräsmatteägare en uppskattad kryddsvamp och den vita fjällskivlingen *Lepiota erminea*, som däremot inte är en matsvamp.

Sammanfattningsvis kan sägas att detta år var svamptillgången i lövskogen tämligen god, i barrskogen däremot överraskande mager. Där var det ont om spindlingar, kremlor och riskor. Fruktkropparna var ofta snigelätta och gnagda av insektlarver. Småsvampar som hättor, röksvampar och noppingar visade sig knappt. Till ljuspunkterna hörde den vita, den bleka och den rödgula taggsvampen *Hydnum albidum*, VU (sårbar), *repandum*, *rufescens*, pudrad trattskivling *Clitocybe nebularis* och så förstås trattkantarell *Cantharellus tubaeformis* och rödgul trumpetssvamp *Cantharellus lutescens*.

UPPROP!

Om du tror att du har sett någon av de sällsynta arterna, som nämns i denna artikel, eller råkar se dem i framtiden så är vi väldigt tacksamma för information om fyndplatserna. Rapportera till Elsa Bohus Jensen eller Kerstin Gahne (adresser och telefon finns på omslagets insida).

Litteratur:

- Aronsson, G. 2006. Åtgärdsprogram för bevarande av violgubbe (*Gomphus clavatus*). Naturvårdsverket.
- ArtDatabanken 2005-05-11. Faktablad: *Boletus appendiculatus* – bronssopp. Förf. Karin Bohlin 2001.
- ArtDatabanken 2005-05-11. Faktablad: *Boletus fechtneri* - sommarsopp. Förf. Stig Jacobsson 1992.
- ArtDatabanken 2005-05-11. Faktablad: *Boletus radicans* – rotsopp. Förf. Stig Jacobsson 1992.
- ArtDatabanken 2005-06-17. Faktablad: *Cortinarius odoratus* – blomspindling. Förf. Karin Bohlin & Tommy Knutsson 2001
- ArtDatabanken 2006-06-13. Faktablad: *Cortinarius suaveolens* - sötdoftande spindling. Förf. Karin Bohlin & Tommy Knutsson 2001
- ArtDatabanken 2007-10-12. Faktablad: *Tricholoma dulciolens* - doftmusseron. Förf. Elsa Bohus Jensen 2005.
- ArtDatabanken 2007-10-11. Faktablad: *Hygrophorus latitabundus* – tallvaxing. Förf. Karin Bohlin 2005.
- Bohus Jensen, E., Ryman S. & Strid, Å. 1990. *Floccularia straminea*, flockskivlingen, i Sverige. – Jordstjärnan, 11: 52-62.
- Bohus Jensen, E. 1999. *Tricholoma joachimii* Bon & A. Riva funnen på Gotland. – Jordstjärnan, 20: 5-9.
- Bohus Jensen, E., 2000. Mykologiveckan år 2000. – Rindi, 28: 55-57.
- Edvinsson, Å., Gahne, K. & Kullingsjö, O. 2007. Inventering av fjälltaggsvampar 2005-2007.
- Larsson, K.H. (red.) 1997. Rödlistade svampar i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. *Rapporter om natur och miljö* – nr 2007:18
- Ekelund, F. 1991. Et forgiftningstilfælde med Satans Rörhat.- Svampe 24:1-2.
- Eriksson, G. 1967. *Boletus satanas* funnen på Gotland.- Svensk Bot. Tidskr, 61 322-323.
- Eriksson, G. 1976. Anteckningar om svampfynd på Gotland, Sverige.- Friesia, XI:2 127-134.
- Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005. - ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Nitare, J. (red.) 2000: *Signalarter – indikatorer på skyddsvärdskog. Flora över kryptogamer.* Skogsstyrelsen, Jönköping (3:e upplagan 2005)
- Nitare, J. 2006. Åtgärdsprogram för rödlistade fjälltaggsvampar (*Sarcodon*). Naturvårdsverket.
- Rald, E. 1992. Er Djaevle-Rörhat giftig?- Svampe 26: 6-9.
- Rune, F. 1995. Erfaringer med Satans Rörhat.- Svampe 31: 1-4.
- Vesterholt, J. & Holm, M. 2002. Store rörhatte med røde rørmundinger.- Svampe 45: 1-10.

Öländsk tegellav *Psora vallesiaca*, en sällsynt lav funnen på Gotland

LARS-ÅKE PETTERSSON

Öländsk tegellav är tidigare känd från en lokal i Sverige, på Ölands Stora alvar i *Hulterstads* socken, där den blev funnen 1970 och fortfarande är kvar (Fröberg 2004). Laven förekommer på lokalen både på plana ytor och lodytor, ljusexponerade, kraftigt vittrade 1 – 2 dm höga kalkavsatser. På Gotland finns den även på vittrade raukar upp till cirka 90 cm höjd. Arten har sin huvudutbredning från Centralasien till Medelhavsområdet, med utpostförekomster i Sverige, Norge, Grönland och Kanada.

Öländsk tegellav är en brun- till rödbrun lav med vitkantade fjäll. Ytan på fjällen är ofta sprickig och på ytan växer svarta apothecier (fruktkroppar) som är tydligt välvda.

Denna artikel har tidigare varit publicerat i *Lavbulletinen* 2:2006 men återges nu med vissa justeringar samt ett antal ytterligare lokaler för laven som tillkommit senare. I artikeln redovisar jag fynden av Öländsk tegellav på Gotland och hur jag fann dem.

27 april 2004. Jag tänkte titta på skogsområdet söder om Strå kalkbrott i *Bunge* socken på norra Gotland och på själva brottet för få en uppfattning om hur stort det har blivit efter det att brytningen av kalk börjat igen. Jag parkerade bilen vid en telemast, som ligger norr om vägen till Fårösund i *Bunge*, och gick nordväst ut genom skogen och kom fram till en sluttning med en del större och mindre raukar uppe på kanten. Jag är inte så bra på skorplavar, mest har det blivit busk- och bladlarvar som jag studerat, men även en del skorplavar. De lavar som jag noterade på raukarna var navlad gelélav *Collema callopismum*, en liten och rundad gelélav, och säcklav *Solorina saccata*, en liten grön bladlik lav med bruna apothecier nersänkta i bålen. Jag fortsatte uppe på kanten norrut och kom fram till slutet av höjden där skogen glesnade och så småningom gick över till öppet hällmarksområde. Strax innan det öppna området finns ett parti med låga cirka 50-70 cm höga kalkblock, en del hårda, andra vittrade, och på en av de vittrade satt en fjällig brun lav med vita kanter och svarta apothecier. Jag drog mig till minnes att laven liknade öländsk tegellav, som finns avbildad i *Rödlistade lavar i Sverige* (Thor & Arvidsson 1999). Kunde detta vara möjligt att den skulle finnas på Gotland? Jag var osäker eftersom det kan finnas fler lavar som kan likna denna, som jag inte kände till.

Själva kalkbrottet var stort och hade vuxit med många meter i förhållande till det gamla brottet. Det går fort att bryta kalk nuförtiden.

15 september 2004. Denna dag körde jag upp till Sigsarvestrand, som ligger i Hall-
Hangvar reservatet på norra Gotland. Jag parkerade bilen ovanför berget utmed vägen

ned till Svarthällar och gick norrut genom skogen 3-4 km för att sedan gå ut mot den branta kalkstenskanten vid stranden. På återvägen noterades kransborre *Marrubium vulgare* i en grotta på en rauk. Jag körde tillbaka mot stora vägen och parkerade på en öppen plats efter cirka 800 meter vid vägen och gick norrut över de öppna kalkhällmarkerna, fram till lokalen för sprödlav *Sphaerophorus fragilis*, en busklik lav med gråa spröda grenar, den enda lokalen som jag vet för denna art på Gotland, ett urbergsblock väster om Staursmyr. Väl tillbaka till bilen tog jag av mig kängorna, tog på andra skor och skulle sätta mig i bilen när det slog mig att jag kanske skulle kolla av området runt bilen. Kalkavsatserna kollades av och cirka 40 meter väster om parkeringen satt den fjälliga, bruna laven med vita kanter och svarta apothecier igen. Kan detta vara möjligt, ännu en lokal för eventuell öländsk tegellav?

21 juni 2005. I dag körde jag till skogarna nordväst om *Ardre* kyrka för att se på Gotlands enda lokalområde för stor sandlilja *Anthericum liliago*. Jag promenerade skogsvägen norrut cirka 700 meter och gick in i skogen mot en kulle där jag trodde att stor sandlilja skulle växa. Jag gick runt uppe på kullen men vegetationen stämde inte med sandliljans biotop. Så småningom kom jag fram till en kalkstensavsats på toppen av kullen, där träd

Öländsk tegellav *Psora vallesiaca*. Foto: Lars-Åke Pettersson

saknades både på toppen och nedanför. Kullen var annars täckt av tall och ljun med en del öppna ytor. På kalkstensavsatsen satt tre små exemplar av falsk guldsquivlav *Psora testacea*. Den var tidigare känd från bara en lokal på Gotland men numera har man funnit många fler lokaler. Här fanns ett rikligt fertilt exemplar med orangeröda apothecier. På de andra exemplaren fanns ett apothecium på varje. Det verkade intressant så jag kollade av kanten längre norrut och vad sitter inte där, samma lav som jag sett tidigare: fjällig brun lav med vita kanter och svarta apothecier. Nu noterade jag Öländsk tegellav i anteckningsboken men med frågetecken. Vid återbesök den 22 september 2006 var laven grönaktig efter allt regnande och lavytans små kantiga fält syntes tydligt. Stora sandliljan hittade jag inte – jag var cirka 100 meter för långt söderut.

6 maj 2006. Jag har tidigare sett en speciell bildning på den släta kalkhällen, små knottor med svarta glänsande toppar. Eftersom jag inte direkt kom ihåg exakt var jag sett dessa, någonstans cirka 600 meter sydost om Sojdsmyr i *Hangvar* socken, började jag leta här. Jag kollade även en av de få gotländska lokalerna för gaffelbräken *Asplenium septentrionale*, som växer tätt intill små silikatstenar och mossor på kalkhällen. Efter att jag funnit den gick jag längre västerut i området och kollade av kalkstensavsatserna, och på några av dessa satt återigen den fjälliga bruna laven med vita kanter och svarta apothecier.

När Sveriges Lichenologiska Förening hade förlagt sin vårexkursion till Gotland i maj 2006, föreslog jag, när vi satt vid Irevikens vandrarhem att vi skulle åka och kolla in eventuell öländsk tegellav. Vi åkte till lokalen som låg närmast, vägen ned till Sigsarvestrand och fick då bekräftat att det verkligen är öländsk tegellav *Psora vallesiaca*. Vi kollade även in en av de andra lokalerna, den söder om Sojdsmyr, och det är också öländsk tegellav. I slutet av juli början av augusti 2007 var Ulf Arup, Lars Fröberg och Martin Westberg från Lund på Gotland på uppdrag av Gotlands och Kalmars länsstyrelser för att inventera öländsk tegellav på Öland och Gotland (Arup m. fl. 2008). De besökte lokalerna där jag funnit laven, och på ytterligare fem lokaler fann de öländsk tegellav: cirka 400 meter SSV Sojdsmyr, cirka 1 km NO Ire båda i *Hangvar*, Hejnum hållar i *Hejnum* samt Fyrkullen och Västerbackar i *Sundre*.

27 april 2008 Jag har kört till Prästänget i *Hörsne* under flera år för att ringmärka fåglar i holkar, som jag har uppsatta i ängten. Jag har då kört förbi Baraberget i *Hörsne*. Där finns några raukar uppe på kanten av berget, som nu kommit fram efter röjning. Det har dock inte blivit av att kolla av dessa eftersom jag måste vidare till fler ängen för att märka fågelungar i holkar. Den 27 april var det fagning i ängten som ägs av Naturskyddsföreningen på Gotland. Jag startade lite tidigare än vanligt för att nu verkligen kolla av raukarna på Baraberget. Vad finner jag inte där: på två av raukarna sitter öländsk tegellav, på den ena med 27 bålar, rikligt fertila, spritt på rauken upp till cirka 90 cm från marken, och på den andra två bålar, också dessa fertila.

1 september 2008. Den 17 maj 2008 var jag vid Hideberget i *Hellvi* för att se vad som finns där av växter och lavar (lavar som jag känner till). Uppe på berget satt alvarplacodlav *Squamarina gypsacea* med små gröngråa fjäll med vit kant. Den växte på ytan av brunfjällig skivlav *Mycobilimbi lurida*, vilket är det enda valet av växtplats för alvarplacodlaven i Sverige. Det är en sällsynt och rödlistad lav. Här satt den satt på en låg kalkkant på ett 30-tal bålar av brunfjällig skivlav. På eftermiddagen, efter att besökt ett öppet kalkhedsområde öster om berget tänkte jag köra till bageriet i *Rute* och fick för mig att det låg på vägen mellan *Lärbro* och *Hellvi*, men när jag kom till Kajlungs insåg jag att det var fel. Jag svängde upp på vägen till Kajlungs, och i början av vägen, vid Pavals, såg jag låga raukar på västra sidan av vägen. Den här platsen skall jag besöka, tänkte jag då. I dag, den 1 september, var jag där och på en av raukarna såg jag först alvarplacodlav och på en annan, i en sluttning, satt öländsk tegellav, i en tätt sammanhängande yta av fjäll, rikligt fertil, i storlek 25×5 cm upp till 60 cm från marken, och strax nedanför fanns den också, här 7×5 cm stor.

Ytterligare en lokal för öländsk tegellav hittades den 10 september 2008 cirka 1.5 km norr om Häftingsgårdarna i *Hangvar*.

Litteratur

- Arup, U. Fröberg, L. Westberg, M. *Öländsk tegellav Psora vallesiaca på Öland och Gotland*. AREK Biokonsult AB. Länsstyrelsen i Gotlands län 2008.
- Fröberg, L. *Öländsk tegellav - floraväktarrapport*. *Lavbulletinen* 2004: 64-65.
- Pettersson, L.-Å. *Öländsk tegellav Psora vallesiaca funnen på Gotland*. *Lavbulletinen* 2006:2, 52-53
- Thor. G & Arvidsson, L. 1999. *Rödlistade lavar i Sverige - Artfakta*.

Ängsskära (*Serratula tinctoria*) på Gotland år 2008

JÖRGEN PETERSSON

Äldre uppgifter

Denna på ön alltid sällsynta växt omnämns först av de danska botanisterna Jörgen Fuiren och Otto Sperling (Bartholin 1662, Rosvall 1986), vilka reste på Gotland år 1623, då ön var under dansk kontroll. Vid detta tillfälle noteras enbart ängsskärans användande som färgväxt (gult), ett faktum som även Linné (1745) omnämner från *Gothem* socken vid sin gotländska resa år 1741. Huruvida den senare verkligen såg växten i *Gothem* är dock osäkert.

Innan Projekt Gotlands Flora startar 1983 tillkommer fynd från södra Gotland inom socknarna *Hemse*, *Fardhem* och *Lojsta* (Rosén & Wahlenberg 1821, Eisen & Stuxberg 1869, Johansson 1897). Mer exakta växtplatser anges här från *Hemse* vid Bopparve år 1923 (E. Th. Fries i S) samt i ängar vid Mästermyr år 1895 (K. Johansson i UPS). Från *Fardhem* samlas växten i en äng vid kyrkan år 1934 (E. Th. Fries i LD).

På mellersta Gotland uppges lokaler från ett sammanhängande område i socknarna *Vall*, *Björke*, *Roma* och *Barlingbo* (Säve 1837, Eisen & Stuxberg 1869, Johansson 1897). En mer preciserad uppgift i *Vall* fås genom ett belägg taget år 1863 i en äng åt Bjärges till (nuvarande Bjärs?; O. A. Westö i VY). I *Björke* samlas ängsskära i en äng vid kyrkan år 1938 (E. Th. Fries i GB, LD, S, UPS), i *Roma* vid Roma kloster år 1897 (A. Bygdén i S) samt i *Barlingbo* på Henriksdals ägor nära gränsen mot Stava år 1895 (K. Johansson i S). Den senare växtplatsen består numera av åkermark olämplig för denna art.

Lite utanför dessa mer sammanhängande förekomster har ängsskäran även noterats av Th. Lange vid Larsarve i *Stenkumla* (Johansson 1910), i *Västerhejde* år 1870 (J. Jonsson i VY), vid Katthamra i *Östergarn* år 1963 (K. Hasselrot i LD) samt i *Fole* (Eisen & Stuxberg 1869).

Fynd under Projekt Gotlands Flora

Under Floraprojektets tid (start 1983) har en ny lokal upptäckts år 1983 i *Hablingbo* vid Stänkbruten (cirka 1,6 km norr om Petes museigård), där rika bestånd noterades i en restskog med lundalm (Gun Ingmansson). Nya lokaler i *Gerum* ansluter till de tidigare i *Hemse* och *Fardhem*. I Gerum har åtta exemplar av ängsskäran hittats år 1988 i de södra delarna av det hävdade Prästänget samt år 2003 längre norrut i socknen vid en körväg norr om info-platsen för Russparken (Jörgen Petersson). I *Fardhem* hittades arten i ett änge just söder om Gerete 1:27 år 1995 (Jörgen Petersson). Nära de äldre växtplatserna i *Vall* har fynd gjorts år 1984 på f.d. slätter i ett igenväxande änge cirka 1,1 km söder om kyrkan samt i en ohävdad del av ett hävdat änge i Vallsängar inom en exklav tillhörande

Atingbo år 1982 och senare (Bo Göran Johansson). Ängsskära har även hittats år 1984 i ett fuktigt skogsbryn i ohävdad f.d. ängsmark cirka 700 m ostnordost kyrkan i *Vall* (Lars-Åke Pettersson).

Ett bestånd på en sommarstugetomt i *Havdhem* är inplanterat från fastlandet och medtas fortsättningsvis inte i denna redovisning.

Ängsskära årets växt 2008

Svenska Botaniska Föreningen utser varje år en intressant växt, som skall inventeras runt om i landet. År 2008 blev det ängsskärans tur. På Gotland besöktes flertalet av senare års fyndplatser noterade under inventeringarna för Projekt Gotlands Flora samt en del mer exakt angivna äldre lokaler för arten. Resultatet blev både nedslående och glädjande vad gäller ängsskärans fortlevnad på Gotland.

Inom det södra utbredningsområdet från *Hemse* upp mot *Gerum* verkar bestånden något så när konstanta. Troligen har dock numerären inom *Hemse* socken minskat genom att ängesmarker har överförts till åker eller vuxit igen. Inga fynd gjordes runt Bopparve (mest åkermark), men i socknens norra delar nära gränsen mot *Fardhem* hittades ängsskära på två växtplatser vid Likmide (Jörgen Petersson). I en glänta nära en fuktmark inom en igenväxande lövskog (troligen f.d. änge, tidigare betat) 600 m västsydväst går-

Ängsskära *serratula tinctoria*, med mindre tätelsmygare, Russparkscentrum, Gerum, 26 juli 2008.
Foto: Jörgen Petersson.

den fanns 93 stänglar fördelade på 43 grupper plus en steril planta. Ett ensamt exemplar stod vid en körväg genom ett igenväxt änge (tidigare betat) 700 m nordnordväst samma gård. Båda växtplatserna bedöms alltså bestå av f.d. ängen, vilka ligger ned mot den nu utdikade Mästermyr (jfr Johanssons lokal från år 1895 ovan).

Inom Fardhem socken fanns växten kvar i ängstet vid Gerete. Här inräknades 680 stänglar fördelade på ca 500 grupper (exemplar?) samt ca 50 sterila plantor (Jörgen Petersson). Tyvärr verkar inte detta lilla änge hävdas numera (förmodligen p.g.a. åldersskäl), varför en igenväxning kan befaras framöver. Ett mycket glädjande återfynd gjordes på Fries lokal från 1934 nära kyrkan i socknen, då ca 700 exemplar hittades i Prästängstet (Ingrid Angelöf).

I Gerum socken inräknades ca 20 stänglar i det hävdade Prästängstet (Ingrid Angelöf) samt 57 stänglar fördelade på ca 25 grupper/exemplar på växtplatsen vid körvägen 140 m norr om Russparkscentrum (Jörgen Petersson). Exakt samma antal noterades på den senare lokalen även 2006 (Jörgen Petersson).

Gotlands rikaste växtplats för ängsskära finns vid Stänkbruten norr om Petes i *Hablingbo*. Här uppskattades numerären till ca 4000 exemplar år 2008 (Gun Ingmansson). Områdets historik är osäker, men lundalmskogen ligger nära en isolerad åkermark i ett skogsområde, varför den tidigare kan ha brukats som slåttermark eller för bete.

Inom utbredningsområdet på mellersta Gotland från *Vall* upp mot *Barlingbo* kunde endast ett (1) exemplar uppletas i Vallsängar inom *Atlingbo* sockens exklav (Bo Göran Johansson). Här besöktes lokalerna söderut från *Vall* kyrka (delvis hårt betade enligt BGJ) samt områden i *Barlingbo* mellan Stenstugu och Stava (Jörgen Petersson), vilka ligger nära Johanssons växtplats från år 1895 (inget återfynd). Lokalerna i Björke och Roma har inte besökts år 2008.

Växtplatsen vid Larsarve i *Stenkumla* inventerades endast översiktligt, men består numera främst av åkermark (Jörgen Petersson). Lokalerna i Östergarn, Västerhejde, Fole och Gothem har inte besökts 2008.

Inventeringens resultat

Sammantaget hittades ca 5600 (5603) stänglar (inklusive sterila exemplar) fördelade på åtta lokaler under inventeringarna på Gotland år 2008. Många tidigare växtplatser i t.ex. ängen kan under 1900-talet ha överförts till åkermark eller vuxit igen. Växtplatserna på södra Gotland verkar hålla sin numerär bättre än de på mellersta Gotland. Minskningen i Hemse uppvägs mer än väl av den nya växtplatsen i *Hablingbo*, vilken är öns rikaste med cirka 4000 exemplar, motsvarande drygt 70 % av öns bestånd.

Oroande är att många växtplatser finns i snabbt igenväxande, tidigare hävdade och senare betade f.d. ängen, där ängsskäraren inte klarar konkurrensen och beskuggningen från den avancerande grönskan. På en lokal söder om kyrkan i *Vall* var marken istället alltför hårt betad. En fortsatt traditionell hävd av dessa ängen och lövmarker alternativt ett anpassat lagom hårt bete är nödvändigt för växtens fortsatta existens på Gotland.

Slutligen vill föreningen framföra ett hjärtligt tack till alla som har hjälpt till vid inventeringarna av ängsskära på Gotland år 2008!

Bevara våra rikkärr

BRITTA JOHANSSON

Under de senaste 150 åren har rikkärren förändrats mycket, vilket beror på utdikning, upphörd hävd, försurning och torrare somrar i södra Sverige. Med anledning av detta har Naturvårdsverket tagit fram ett nationellt åtgärdsprogram för att skydda rikkärren och de speciella växt- och djurarter som lever i dem. Länsstyrelsen på Gotland arbetar uppsökande och samarbetar med berörda markägare för att vi tillsammans ska kunna bevara dessa värdefulla våtmarker för framtiden.

Vad är ett rikkärr?

Rikkärr är en typ av myrmark som via vatten tillförs mineraler från intilliggande kalkhaltig eller mineralrik berggrund eller jord. Den höga kalkhalten ger att pH-värde nära eller över pH 7. På Gotland är kalkhalten vanligen högre och i källkärr som bildas på platser med rinnande källvatten är kalkhalten avsevärt högre. Dessa kärr benämns ibland extremrikkärr eller kalkkärr.

På Gotland kallas rikkärren också för vätar, källmyrar, kalkkärr eller orkidékärr och de är som vackrast under vår och försommar när de blommar för fullt med majvivor och orkidéer. Kända gotländska rikkärr är bl.a. Botes källmyr i Gerum, Mallgårds källmyr i Levide, Grausne källmyr i Stenkyrka, Rövätar i Hejnum och Mølnerbunkar i Rute.

För att avgöra om ett kärr är ett rikkärr så använder man sig av indikatorarter bl.a. många arter av kalkälskande orkidéer och halvgräs t.ex. ängsnycklar (*Dactylorhiza incarnata*), axag (*Schoenus ferrugineus*) och gräsull (*Eriophorum latifolium*). Botten-skiktet domineras av brunmossor i bland annat släktena *Scorpidium* (skorpionmossor), *Campylium* (spärrmossor), *Calliergon* (skedmossor) och *Palustriella* (tuffmossor). Dominanter i fältskiktet är ofta trådsstarr (*Carex lasiocarpa*), hirsstarr (*Carex panicea*), blåtåtel (*Molinia caerulea*) eller ag (*Cladium mariscus*).

En vanlig missuppfattning är att rikkärren är näringsrika men detta stämmer inte, utan de är relativt näringsfattiga eftersom det höga pH - värdet gör näringen svåråtkomlig för växterna. Kalcium komplexbinder nämligen fosfor vid $\text{pH} > 6,5$. Detta skiljer rikkärren från andra öppna våtmarker, som näringsrika sumpkärr och strandmiljöer, som också kan vara kalkrika och ha högt pH, men som har en högvuxen vegetation och saknar de flesta av rikkärrens karakteristiska arter. På grund av de naturligt näringsfattiga förhållandena är det viktigt att inte använda rikkärren som kvävefällor, eftersom det slår ut rikkärresspecialisterna, som är konkurrenssvaga och konkurreras ut av andra arter om näringstillgången ökar i området.

Varför ska vi bevara rikkärren?

Ett rikkärr är en tuff livsmiljö för de flesta organismer på grund av den höga kalkhalten

i mark och vatten. I den här miljön finns därför många specialiserade arter av kärlväxter, mossor, insekter och snäckor som under en lång tid anpassat sig till den kalkrika och fuktiga miljön.

Två tredjedelar av de mest värdefulla rikkärren i Sverige är påverkade av diken och många odikade rikkärr som inte hävdas håller på att växa igen. Bevarar vi inte denna naturtyp så förlorar vi för all framtid många unika och ovanliga arter. Till rikkärren hör drygt 200 rödlistade arter, varav 35 är klassade som hotade och har rikkärren som sin viktigaste biotop. Bland kärlväxterna är ca 60 arter rikkärsspecialister och av Sveriges 1100 mossarter är ca 40 rikkärsspecialister. Av Sveriges 120 landmolluskararter är ca tolv taxa rikkärsspecialister t.ex. kalkkärrgrynsnäcka (*Vertigo geyeri*) och större agatsnäcka (*Cochlicopa nitens*). Bland storsvamparna finns minst åtta rikkärsspecialister, däribland de båda rödlistade röksvamparna sumpäggsvamp (*Bovista paludosa*) och kärröksvamp (*Lycoperdon caudatum*). Skåne och Gotland är de svenska län som hyser flest antal hotade rikkärrsarter.

Rikkärren på Gotland

År 2007 inventerades 372 rikkärr, 1191 hektar, på Gotland och målet är att så många som möjligt av dessa ska bevaras för framtiden. De flesta av de inventerade rikkärren är negativt påverkade av diken eller brist på hävd och behöver åtgärder av något slag. Just nu är ett tjugotal rikkärr prioriterade i restaureringsarbetet baserat på hur hotade de bedöms vara och antalet hotade arter som de hyser. Länsstyrelsen jobbar uppsökande med de prioriterade områdena genom att kontakta markägare och enas med dessa om

Botes källmyr, Gerum. Foto: Britta Johansson

lämpliga åtgärder i just deras rikkärr.

Typiska arter man hittar i gotländska rikkärr är majvivor (*Primula farinosa*), tätört (*Pinguicula vulgaris*), kärrknipprot (*Epipactis palustris*), sumpnycklar (*Dactylorhiza traunsteineri*), luktsporrar (*Gymnadenia odoratissima*), brudsporrar (*Gymnadenia conopsea*) och storsilesår (*Drosera anglica*). Mer exklusiva är t.ex. näbbstarr (*Carex lepidocarpa* ssp. *lepidocarpa*) och sen ängsgentiana (*Gentianella amarella* var. *amarella*). I kalkrika bäckar och källflöden kan man hitta den sällsynta nateväxten källnate (*Potamogeton coloratus*) och kransalger (*Chara* sp.). Rikkärrsarter som i Sverige är unika för vårt län är bl.a. kärrlilja (*Tofieldia calyculata*), öselskallra (*Rhinanthus osiliensis*) och kärmycklar (*Anacamptis palustris*). Brun ögontröst (*Euphrasia salisburgensis* var. *schoenicola*) är endemisk för Gotland, vilket betyder att dess enda växtplatser i världen finns i öns källmyrar. I de gotländska rikkärren kan man också hitta sällsynta reliкта arter som svarthö (*Bartsia alpina*) och fjälltätört (*Pinguicula alpina*), som är anpassade till kalla och kalkrika förhållanden och annars växer i alpina miljöer i norra Sverige.

Gotlands rikkärr håller mycket stora mängder vatten under vinterhalvåret, men de torkar delvis ut under torra somrar. Torkan gör att mossorna, d.v.s. de arter som bygger upp bottenkiktet i kärret, missgynnas och detta gör att man på Gotland kan hitta rikkärr som nästan helt saknar de för rikkärr karakteristiska mossorna.

Historiskt har rikkärren använts till bl.a. utmarksbete, slåtter, agtäkt, fiske och jakt. I anslutning till rikkärr kan det därför finnas skyddsvärda kulturlämningar i form av t.ex. bodar och gamla vägar.

Hur ska vi restaurera?

Vattenfrågan är viktigast när det gäller att långsiktigt bevara rikkärren. Gotlands källmyrar håller mycket stora mängder vatten under vinterhalvåret, men de torkar ofta ut under

Ängsnyckel *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* vid dikeskant (t.v.) och brudsporre *Gymnadenia conopsea* med citronfjäril (t.h). Foto: Foto: Britta Johansson.

Öselskallra *Rhinanthus osiliensis*. Foto: Britta Johansson.

sommaren. Finns det diken som avvattnar ett rikkärr så skulle det bästa vara att dämma eller lägga igen diken i sin helhet så att vattnet hålls kvar i våtmarken under en längre period på våren och försommaren. Sedan 1700-talet har arealen våtmark på Gotland minskat från sexton procent (drygt 50 000 hektar) av öns yta till sju procent (ca 22 500 hektar). De stora utdikningarna gjordes under 1800-talet och in på 1900-talet för att få fram odlingsmark till en svältande befolkning. I dag är förutsättningarna annorlunda och vi vet hur viktigt det är att försöka hålla kvar vattnet på ön. Vi har inte brist på rent vatten på Gotland, men vi leder stora mängder vatten till havet via diken och kanalsystem och följdén blir att det inte finns tillräckligt mycket vatten i landskapet framåt sommaren. Tillsammans behöver vi nu vidta åtgärder för att klara av torkan vi står inför varje sommar och som orsakar problem för såväl jordbruket och skogsbruket som naturen.

Hur man ska dämna eller lägga igen diken måste bedömas från fall till fall eftersom faktorer som källflöden, dikesstorlek, landskapets lutning, gränsande markslag m.m. skiljer sig mellan områden. Det är mycket viktigt att man inte kör sönder den känsliga marken med tunga maskiner utan utför grävjobb när man inte riskerar att orsaka avvattnande körspår.

I kraftigt igenvuxna rikkärr är röjning av sly, ungtall och enbuskar nödvändigt för att återfå den öppna våtmarken. Historiskt har troligen de flesta gotländska rikkärren betats extensivt under perioder och bete anses i de flesta fall gynna den biologiska mångfalden i rikkärret. En del snäckor och även insekter, t.ex. väddnätjärilen (*Euphydras aurinia*) kan dock missgynnas av bete, åtminstone om det blir för hårt. Höstbete (augusti, september, oktober) är att rekommendera eftersom orkidéer och andra blomväxter då hinner sätta frö innan djuren släpps på.

Hur kan vi gynna rikkärren och dess arter?

- genom att lägga igen diken
- genom att röja bort träd och buskar vid kraftig igenväxning.
- genom att försöka hävda marken i form av bete eller slätter.
- att inte dika eller dikesrensa diken i anslutning till rikkärr.
- att vid avverkning i anslutning till öppna rikkärr lämna en kantzon oavverkad.
- att vid jakt inte lämna slaktavfall i det öppna kärret.
- undvika körning med tunga maskiner.

Kontakt: Britta Johansson, ”Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr”.

Tel: 0498- 292097, email: britta.johansson@i.lst.se

Gulyxneinventering 2008

DAN PAULSEN

Gotlands Botaniska Förening har under sommaren 2008 inventerat gulyxne *Liparis loeselii* på Gotland. Huvuddelen av inventeringen skedde under juli månad. Jämfört med inventeringen som genomfördes 2006 (Paulsen & Petersson 2007) så är årets resultat nästan en fördubbling av antalet individer, vilket ju är glädjande.

Noteras skall att det under året ”anträffats” en lokal som inte hittades vid inventeringen 2006. Den nygamla lokalen ligger vid Nordermorarna på *Fårö*, väster om vägen. Den hade angetts felaktigt tidigare men är nu alltså även den inventerad.

Då Jörgen Petersson sällan tar avbrott för matrast så satt jag vid vägkanten vid Nordermorarna och intog en språngfika och Jörgen utnyttjade tiden till fulla och jag hörde ett vrål från partiet väster om vägen då Jörgen ”hittat” rätt plats!

Huvuddelen av det anträffade antalet individer inräknades i Marpesträsk, *Fårö* hela 2564 plantor av det totala antalet gulyxne om 3869 individer.

Precis som under 2006 års inventering har årets uppdrag sysselsatt många i föreningen och uppgifter om räknade individer har även kommit från andra än styrelsen, bl.a. från herr Hans-Peter Johann, Tyskland. Varmt tack för bidraget!

Litteratur:

- Paulsen D. & Petersson J. 2007: Inventering av gulyxne *Liparis loeselii* på Gotland under 2006.
– Rindi 27: 22-31.

Dan Paulsen och Fabian Mebus nyss uppkomna ur Marpesträsk på Fårö. Av denna bild framgår att det är ett riktigt skitgöra att inventera gulyxne och traska runt i träsk med ag upp till midjan.
Foto: Jörgen Petersson.

socken	lokal	Inv 1984	Inv 1992	Inv 2006	inv 2008	fertila 2008
Sundre	Juves	0		0	(-)	
Sundre	Skoge	0		0	(-)	
Ganthem	Ganthem kyrka 1 km SSV	okänd	172	65	41	13
Gothem	Storsund SV	25	31	18	64	19
Visby	Åsbergska hagen	11	6	0	0	
Väskinde	Själso (Kronviken)	0		0	0	
Lummelunda	Nyhamn S	0		0	0	
Lummelunda	Björkume NR	5		0	0	
Tingstäde	Millumgras	0		0	(-)	
Tingstäde	Millum träsk	8298	3150	0	0	
Hall	Hasselriv S	0		(-)	0	
Hall	Harudd SV	75	44	48	30	16
Hall	Harudd grusgropen	okänd	88	101	187	42
Hellvi	Storholmen, holme i SO	0		0	(-)	
Bunge	Bungenäs	okänd	9	0	0	
Fleringe	Ar, Blå lagunen SO	okänd	okänd	335	440	
Fleringe	Ar, Sandvik NO	okänd	okänd	0	0	
Fårö	Limmor träsk O-sida, södra	8		0	0	
Fårö	Limmor träsk O-sida, norra	7		0	(-)	
Fårö	Austeränge	7		0	0	
Fårö	Marpesträsk	okänd	338	1049	2564	643
Fårö	Mölnor träsk Dyarna	12	287	23	16	7
Fårö	Alnäsa träsk O	8	2	135	290	221
Fårö	Fifangs fiskeläge 300 m SO	50	83	0	0	
Fårö	Nordermorarna, V väg	37		(-)	438	100
Fårö	Nordermorarna, O väg	20	48	200	207	35
Summa		8563	4258	1974	3869	1096

sterila 2008	2006/ 2008	Senast sedd	kommentar	biotop
	(-)	1752	Ej inv 2008	Sumpigt kär
	(-)	1958	Ej inv 2008	Källdråg
28	-24	2008	210 ex 1990	Källmyr
45	46	2008	Nya bestånd upptäckta 2008	Mosstuvor i källmyr
	(-)	2005		Källmyr
	(-)	1874		Källmyr
	(-)	1925		Källmyr
	(-)	1984		Agmyr, blöta öppna partier,nötbete
	(-)	1898	Ej inv 2008	Vass på ö
	(-)	1998	2003	Utdikat våtmarksområde
	(-)	1976	Bo Göran Johansson	Agmyrkanter
14	-18	2008		Källmyr
145	86	2008	Gulxne finns i två olika gropar	Fuktig grusgrup
	(-)	1895	Ej inv 2008	Ö
	(-)	1990-tal	275 ex. 1985	Källmyr, nyligen röjd
	105	2008	210 ex 1990	Översilad myr
	(-)	2004	Ett tiotal ex sedda för några år sedan	Kalkbrott, strand
	(-)	1984		Källmyr mot agmyr
	(-)	1984	Belägenhet okänd	
	(-)	1984		Agmyr, häst- olammbetad
1951	1515	2008	>200 ex. 1989	Gungfly
9	-7	2008	Svårinventerat p.g.a. hög växtlighet	Gungfly med ag,
71	155	2008	Småvuxna ex.	Kärräng
	(-)	1998	Igenvuxet, obetat.	Källmyr, igenvuxen
338	(+438)	2008	Felaktig plats inv 2006	Mosstuvor i agmyr
172	7	2008		Mosstuvor i agmyr

2773 1895

Exkursionsrapporter 2008

Lindeberget 3 maj

Ett 20-tal förväntansfulla exkursionsdeltagare hade mött upp vid Linde kyrka denna lördagsförmiddag i början av maj. Ett strålande vårväder lovade en skön dag. Efter en stunds "avpratning" och många glada återseenden vandrade vi mot trappan som leder upp på berget. Tanken var att vi skulle leta alvarveronika *Veronica praecox*. Dessvärre hade exkursionsledaren informerat om att veronikan denna vår lyste med sin frånvaro. Däremot utlovades den på en annan lokal som skulle besökas senare. Men många andra tidigblommande arter fanns att beskåda.

Alvararv *Cerastium pumilum* och vårarv *C. semidecandrum* kunde jämföras. Den lilla oansenliga och svårupptäckta stenkrassingens *Hornungia petraea* som är så fantastisk att studera på riktigt nära håll sågs också. Vidare tittade vi bl a på grusbräcka, småfingerört, sandmaskrosor, rosettjungfrulin, fågelstarr och buskviol *Saxifraga tridactylites*, *Potentilla tabernaemontani*, *Taraxacum* sect. *Erythrosperma*, *Polygala amarella*, *Carex ornithopoda* och *Viola hirta*. Sötkörsbär *Prunus avium* och ask *Fraxinus excelsior* stod i blom och vi kunde se kulturspridda buskar som spärroxbär *Cotoneaster divaricatus* och parkolvon *Viburnum lantana*. Vi beundrade utsikten mot Linde kyrka letade sedan upp en av Lindebergets lite sällsyntare arter, hylsnejlika *Petrorhagia prolifera*. Den blommar

Alvarveronika *Veronica praecox*, Ase, Lojsta 3 maj 2008. Foto: Marita Westerlind

inte förrän i juni men bladen och en del knoppiga exemplar kunde ses.

Efter att ha klättrat nedför trappan styrde bilkaravanen norrut mot Åse i grannsocknen Løjsta. Här vidtog ett febrilt sökande efter den lilla alvarveronikan *Veronica praecox* och åtminstone tre, fyra exemplar kunde hittas där de stod och blommade i blåaste blått.

Nu var merparten av exkursionsdeltagarna fikasugna och matsäckarna packades upp i Løjsta prästänge. Efter matintaget gick vi en sväng i änglet bland vitsippor och gullvivor. Växter som sågs under den korta vandringen var bl a: Sankt Pers nycklar, tvåblad, vårärt, majsmörblomma, gulsippa, blåsippa, lundstarr, vårbrodd, vårfryle och knippfryle *Orchis mascula*, *Listera ovata*, *Lathyrus vernus*, *Ranunculus auricomus*, *Anemone ranunculoides*, *Hepatica nobilis*, *Carex montana*, *Anthoxanthum odoratum*, *Luzula pilosa* och *L. campestris*.

För att ge exkursionen ett värdigt slut begav vi oss till Gårda för att leta upp nipsippor *Pulsatilla patens*. En del av deltagarna tackade för sig medan resten körde den synnerligen gropiga och steniga vägen i skogen norr Åutsarve. Väl framme kunde en del nipsippor letas fram under resterna av skogsröjning. Inne i skogen fanns ytterligare spridda exemplar. En del blommade fint medan andra var i blomningens slutskede.

Här avslutades exkursionen och exkursionsledaren för dagen, Jörgen Petersson, tackades med en applåd. Sedan skumpade vi vägen tillbaka – var och en hem till sitt.

Marita Westerlind

Liste ängar 25 maj

Vi samlades vid Hammars fiskeläge, på en torr och sandig, öppen ängsmark. Här kunde vi se fältsippa *Pulsatilla pratensis* i frukt och blommande knölsmörblomma, lundtrav, blodnäva och sandmaskrosor (*Ranunculus bulbosus*, *Arabis hirsuta* var. *hirsuta*, *Geranium sanguineum* och *Taraxacum* Sect. *Erythrosperma*). I öppna sandblottor fanns vårklynne och vårtåtel (*Valerianella locusta*, *Aira praecox*). Mot stranden, under glesa tallar, fanns måbär och äppelros, (*Ribes alpinum* och *Rosa rubiginosa*), den senare inte ovanlig vid öns fiskelägen, kanske ursprungligen odlad här?

Så följde vi stranden söderut för att ta oss in i ängsmarken. En stort bestånd av humle *Humulus lupulus* växte här i sanden, av allt att döma ilandfluten och rotad från trädgårdsutkast i havet. Här stod också enstaka vejde *Isatis tinctoria*. En särskilt intressant växt var en trampört *Polygonum aviculare*, som växte i tånggödslad sand. Den hade köttiga, spatelformade blad och upprätta skott och hör därmed till underarten *boreale*, nordtrampört, som har sin naturliga växtplats just på sandiga stränder. För närvarande känner vi bara till den från detta område på Gotland, men det finns äldre fynd från fler sandstränder på ön.

I den del av Liste ängar som vetter mot havet möts man av en gles ridå av träd och buskar. Bland buskarna var det främst oxbären *Cotoneaster*, som gav oss huvudbry. Nu när de blommade är det svårt att skilja mellan alvaroxbär och svartoxbär, *C. canescens*

och *C. niger*. Exkursionsledaren vågade sig inte på någon gissning här. Ett intressant litet träd som också finns här är vildpäron *Pyrus pyrastrer*, som det finns ett litet snår av. Ett litet träd stod just i blom. Det skiljer sig från vanligt päron *Pyrus communis* genom sina torniga skott, kortare bladskivor med långa skaft och små klotrunda hårda frukter. Det är känt härifrån sedan 1853 då det insamlades av O. A. Westöö, och det verkar som om det kan hålla sig kvar genom att det bildar nya skott från rötterna.

Längre in, i skuggan av träd, på en låg ås, vid en nyligen uppförd byggnad, växte rikligt med stenfrö *Lithospermum officinale*. Här stod också luktvicker *Vicia tenuifolia* och en bockrot *Pimpinella*, som vi antog vara sammetsbockrot *P. saxifraga* ssp. *nigra*. Denna underart brukar vara mer gråaktig i färgen jämfört med vanlig bockrot, sammetshårig och med fler strålar i flocken. En säker karaktär är att roten blånar om den snittas, men den avstod vi från att kontrollera. Sammetsbockroten är sedan tidigare känd just härifrån.

Så vandrade vi över en öppen, torr och sandig ängsmark. Här kan man ibland se mängder av Adam och Eva och göknycklar, *Dactylorhiza sambucina* och *Anacamptis morio*, men denna torra vår hade de redan blommat över och torkat in. Bland gräsen tycktes vårtåtel klara torkan bäst. Men här fanns mängder av slätterfibbla *Hypochoeris maculata*, som inte tycktes besväras av torkan. I utkanterna, i lätt skugga, fanns också Sankt Pers nycklar *Orchis mascula*, och längst in, där marken var lite fuktigare fann vi också några Adam och Eva.

Så tog vi oss in i slättermarken via en stätta. Här var gräset ännu grönt och friskt:

Bo Göran Johansson demonstrerar humle *Humulus lupulus*, på stranden vid Hammars fiskeläge, Norrlanda 25 maj 2008. Foto: Jörgen Petersson.

älvväxing, vårbrodd och ängshavre (*Sesleria uliginosa*, *Anthoxanthum odoratum*, *Helictotrichon pratense*). Här fanns också rikligt med luddstarr *Carex tomentosa* och i de lägsta partierna även nålstarr *Carex dioica*. Här lyckades Jörgen Petersson också leta upp hårstarr *Carex capillaris*, som här har en av sina få gotländska växtplatser. Av orkidéerna dominerade johannesnycklar *Orchis militaris*, men här fanns också en del helt fräscha krutbrännare *Neotinea ustulata*. En art som vi inte kunde hitta så här tidigt på året var svensk ögontröst *Euphrasia stricta* var. *suecica*, som här växer tillsammans med svinrot *Scorzonera humilis*. Här var vi nog två-tre veckor för tidigt ute.

Slutligen lämnade vi slättermarken och tog oss ut på en öppen betesmark mot havet. Och här fick vi äntligen se Adam och Eva och göknycklar, helt fräscha och över ett stort område. Det fick bli en värdig avslutning på exkursionen, och gruppen, omkring 40 personer, tog sin nu tillbaka till utgångspunkten via en liten stig utmed stranden.

Bo Göran Johansson

De vilda blommornas dag 15 juni

Torsalvret

Efter att det i veckan kommit ett efterlängtat första regn på flera månader anträdde 14 deltagare färden mot Torsalvret. Vi besökte den södra delen inom Hejdeby socken. Tyvärr var markerna fortfarande lika snustorra som tidigare, lavarna hade t.o.m. torkat upp sedan gårdagens rekognosering och knastrade återigen under fotsulorna. Nu lyste solen, även om vinden friskade i något avkylande.

De blommande växterna var under dessa förutsättningar få, men den gula fetknoppens *Sedum acre* blomkuddar lyste upp de torra backarna. Även vit fetknopp *S. album* hade fått ut sina första blommor, medan stor *S. reflexum* och kantig fetknopp *S. sexangulare* bara var i knopp. Bland andra arter kan tjärblomster, brudbröd, blodnäva, solvända, tulkört, bergskrabba och blåmunkar *Viscaria vulgaris*, *Filipendula vulgaris*, *Geranium sanguineum*, *Helianthemum nummularium*, *Vincetoxicum hirundinaria*, *Globularia vulgaris* och *Jasione montana* nämnas. Rött oxbär *Cotoneaster scandinavicus* och alvaroxbär *C. canescens* studerades, möjligen såg vi även svartoxbär *C. niger*. Klippoxelns *Sorbus rupicola* glesa små träd med avlånga blad jämfördes med den mer buskformade balkanoxelns *S. graeca* mindre och rundare blad. På kalkgrus över öppna alvarytor växte dvärgbuschen gotlandssolvända *Fumana procumbens*, som precis släppt sina kronblad för dagen. I samma miljö hittade vi också alvarglim *Silene uniflora* ssp. *petraea* och den nästan vita masklaven, *Thamnolia vermicularis*. I en körvägkant blommade några rosa hylsnejlikor *Petrorhagia prolifera*. Längre söderut på vinterfuktiga delar av alvaret kunde vi finna bladrossetter och fjolårsståndare av stenmalörtens *Artemisia rupestris* tuvor.

Vid en körväg hade någon mindre nogräknad person lagt ut hönsgödsel där havre och korn grodde. I kanten av högen hittades ett välgött exemplar av den för Gotland

endemiska hållfibblan *Crepis tectorum* var. *glabrescens*. På andra soptippshögar växte skånefibblor *C. biennis* och den giftiga odörten *Conium maculatum*. I samma miljö noterades även kantnepeta *Nepeta xfaassenii*, rödmalva *Malva sylvestris* ssp. *sylvestris* och blod-, råg- och kornvallmo *Papaver dubium* ssp. *lecoqii*, *P. dubium* ssp. *dubium* och *P. rhoeas*. På lite sandigare marker vid en åsrygg längre norrut växte sötvedel, smällglim, harmynta och hartsros *Astragalus glycyphyllos*, *Silene vulgaris* var. *vulgaris*, *Satureja acinos* och *Rosa villosa* ssp. *mollis*.

Som avslutning på exkursionen besöktes drakblomman *Dracocephalum ruyschiana* på Hejdebyhällar, där vi även såg intorkade exemplar av den sällsynta kalknarven *Arenaria gothica* och långbladig spåstisel *Carlina vulgaris* ssp. *stricta* i knopp. Som exkursionsledare för denna hållmarksvandring fungerade Jörgen Petersson och Lars-Åke Pettersson.

Jörgen Petersson

Othems prästänge

Ett tjugotal personer hade samlats vid parkeringsplatsen nedanför Othems kyrka för en vandring i "Korsänget". Nedanför parkeringsplatsen vidtar en sluttande ängesslätt, där vi började med att titta och smaka på kummin *Carum carvi*, som växte i gräset. Här växte rikligt med orkidéer, i synnerhet johannesnycklar, brudsporre och tvåblad (*Orchis militaris*, *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea* och *Listera ovata*). I skuggan invid träd och hasselbuskar stod Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* ännu i blom. Förgäves letade vi här efter göknycklar *Anacamptis morio*, av vilka det ofta brukar finnas ett litet bestånd i blom. Däremot såg vi en del backklöver *Trifolium montanum* och några praktfulla små bestånd av krutbrännare *Neotinea ustulata* längre ner, där träden börjar ta vid. Här, i lätt skugga fanns klasefibbla *Crepis praemorsa* och mycket rikligt med tvåblad.

Efter detta vandrade vi in i den stora ängesmarken, lätt skuggad av träd. Vi sidan av stigen växte strödda exemplar av *Dactylorhiza maculata*. Av läppform och bladform att döma borde det vara underarten *maculata*, alltså Jungfru Marie nycklar, men en del exemplar ställde oss i tvivelsmål, eftersom de påminde störande mycket om underarten *fuchsii*, skogsnycklar. Den avslutande delen av exkursionen, när vi långsamt strövade tillbaka, gick genom mängder av nattviol *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora*, gullviva *Primula veris*, johannesnycklar och strödda krutbrännare.

Bo Göran Johansson

Lojsta prästänge

I soligt och lagom varmt väder kunde vi samlas runt den gamla Lojstaeken, som tyvärr inte längre är vid liv. Det är nog fyra år sedan den hade något bladverk. Änget kändes

i alla fall friskt trots den svåra torkan som varit, särskilt på södra Gotland. Vi gick försiktigt ut på den närmaste gläntan och hamnade direkt bland smörblommor, solvända, kåringtand, betesdagdkåpa, midsommarblomster, rödklöver, vitmåra, slätterfibbla, kamäxing och darrgräs (*Ranunculus acris* ssp. *acris*, *Helianthemum nummularium*, *Lotus corniculatus*, *Alchemilla monticola*, *Geranium sylvaticum*, *Cynosurus cristatus*, *Briza media*). Svinroten *Scorzonera humilis* var överblommad, liksom humleblomstret *Geum rivale*. Vi såg både vissna och fräscha Sankt Persnycklar *Orchis mascula* och somliga av tvåbladen *Listera ovata* var knähöga.

Vi drog oss söderut och kom in i ännu atrikare gläntor med brudsporrar *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*, nattvioler *Platanthera bifolia* och även enstaka krutbrännare *Neotinea ustulata*. Johannesnycklar *Orchis militaris* fanns också och några skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* var i topptrim. Nu befann vi oss i de tidiga ögontröstarnas favoritområde. Tyvärr måste exkursionsledaren nu meddela att det inte var späd ögontröst *Euphrasia stricta* var. *tenuis* som vi såg, utan svensk *E. stricta* var. *suecica*! Så här ligger det till, för nu har vi fått hjälp av nestorn på området, Thomas Karlsson: Det har funnits svensk ögontröst tidigare i Lojsta prästänge, men den minskade drastiskt och var inte noterad under några år. Troligen fanns dock enstaka individer ändå kvar. Länsstyrelsen sådde då ut frön i ängst för att värna om denna sällsynthet. Fröna

Närstudie i Lojsta prästäng.
Foto: Marita Westerlind

Blommande kamäxing *Cynosurus cristatus*.
Foto: Marita Westerlind

var tagna i Anga prästäng, där svensk ögontröst har en av sina stabilaste förekomster. Det som lurade oss var att ögontrösten i Lojsta liknar späd ögontröst, eftersom den har en del glandler och en blekt lila blomfärg. Dock vet vi nu att "Lojsta-varianten" av svensk ögontröst ser ut just så. Svensk ögontröst brukar annars sakna glandler och ha vit blomfärg. Tyvärr fick vi inte detta utrett förrän senare, så det står även fel i *Gotlands flora – en guide* vad gäller Lojsta prästäng. Hur som helst så fanns det otroliga mängder av denna sällsynthet; kanske beror ökningen på ett nyligen insatt efterbete med får som med sitt tramp gynnar fröspridningen. Ögontrösten växer bland svinrot *Scorzonera humilis*, vildlin *Linum catharticum* och jungfrulin *Polygala vulgaris*. Några korskovaler *Melampyrum cristatum* lyste upp, liksom klasefibblor *Crepis praemorsa*. Brunört *Prunella vulgaris* och läkevänderot *Valeriana officinalis* blommade, men konstigt nog inte ängsvädden *Succisa pratensis*.

Runt den stora kämpagraven blommade vippärten *Lathyrus niger* vackert, medan vårärten *L. vernus* var överblommad. Vi beundrade de ståtliga ekarna *Quercus robur* och askarna *Fraxinus excelsior* i ängeten. Tyvärr var flera av askarna drabbade av askskottsjukan, men förhoppningsvis kommer några träd att vara resistent mot den angripande svampen. Fabian kunde visa på flera intressanta lavar på träden, bl.a. lunglav *Lobularia pulmonaria* och almlav *Gyalecta ulmi*.

Under vår vandring tillbaka såg vi blodnäva *Geranium sanguineum*, prästkragar *Leucanthemum vulgare*, jordtistlar *Circium acaule* och ormbär *Paris quadrifolia*.

Vandringen leddes av Fabian Mebus och

Gun Ingmannsson

Asunden 6 juli 2008

50 deltagare samlades vid Barläst för vidare transport till ön Asunden, som är en av de största öarna utanför Slite. Ön har nyligen öppnats för allmänheten och de flesta som var med hade aldrig besökt Asunden tidigare. För dem blev det nog en positiv upplevelse, då den karga kalkön, trots torka, visade upp en fantastisk blomning i intensiva färger.

Vi började med att vandra längs stranden alldeles innanför vägbron. Mängder av fina strandkålsplanter *Crambe maritima*, de flesta i frukt och någon i blom, var dominerande. En bit upp från stranden stod knappstånds *Senecio jacobaea* ssp. *dunensis* i full blom. Flertalet av dem var invaderade av karminspinnarlarver. De getingfärgade larverna var så många att somliga planter var helt avättna. Här fanns också stor fetknopp *Sedum rupestre*, blåeld *Echium vulgare* och bitterfibbla *Picris hieracoides*. De första nicktistlarna *Carduus nutans* dök också upp. Vi vägganten stod strätta *Angelica sylvestris*, läkevänderot *Valeriana officinalis* och vildpalsternacka *Palstinaca sativa* var. *sylvestris*. De flesta av de sistnämnda var i knopp men hade ändå nått en anseilig höjd.

Vi satte oss i bilarna och förflyttade oss till inlandsklinten på västra sidan av ön. Då passerades ett inhägnat område som hyste enorma mängder av nicktistlar. Under klinten

hittade vi fina bestånd av lungrot *Chenopodium bonus-henricus*, liksom kärleksört *Sedum telephium* ssp. *maximum*, salmbär (blåhallon) *Rubus caesius* och drivor av intorkad paddfot *Asperugo procumbens*.

Vi flyttade oss lite längre söderut och botaniserade på den fina svagt sluttande strandslätten söder om en liten träddunge. Här hittade vi direkt luddvedel *Oxytropis pilosa*, några blommade dessutom ännu vackert. Stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus*, liten sandlilja *Anthericum ramosum*, fältvädd *Scabiosa columbaria* och backskafting *Brachypodium pinnatum* kunde studeras, liksom ältranunkel *Ranunculus flammula* i ett dike. På kanten av diket fanns överblommade kärrknippprötter *Epipactis palustris* och en praktsporre *Gymnadenia conopsea* var. *densiflora*. Nu droppade det lite från den regntunga himlen, men det hindrade inte oss från att fika med utsikt över Slite med omgivningar.

Uppe vid ett f.d. militärt kanonvärn kunde vi senare frossa i en fantastisk färgrike-
dom: gula, anslående blomställningar av färgreseda *Reseda luteola* och även färgkulla *Anthemis tinctoria* och violetta nicktistlar. Murreva *Cymbalaria muralis* bredde ut sig över stenarna. Vi hittade även blodvallmo *Papaver dubium* ssp. *lecoqii*, dock bara med kapslar. När vi sett oss mätta gick vi nerför slätten till området söder om raukfältet. Vi passerade några fuktområden med ängsull *Eriophorum angustifolium* och ett par axagtuvor *Schoenus ferrugineus*. I de torrare delarna fanns alvarglim *Silene uniflora* ssp. *petraea*,

Exkursionsdeltagare samlade vid ett fint bestånd av färgreseda *Reseda luteola*. Asunden 6 juli 2008.
Foto: Marita Westerlind

gul och vit fetknopp *Sedum acre*, *S. album*. Några nattvioler var svåra att bestämma – det var troligen hybrider mellan grön och vanlig *Platanthera bifolia* x *clorantha*. Nära stranden, i små svackor där kalkstenen överlagrats med ett tunt jordlager fanns rikligt med småsporre *Chaenorhinum minus* och dessutom kalkkrassing *Sisymbrium supinum*! Vi räknade till mer än 400 plantor av denna sällsynta art. Detta avslutade exkursionen och flera av deltagarna uttryckte sin belåtenhet med att ha fått ännu ett fint botaniskt mål att besöka.

Exkursionsledare var Jörgen Petersson och

Gun Ingmansson

Linnéexkursion till Killingholm i Vamlingbo 19 juli

Exkursioner i Linnés fotspår är ett årligen återkommande arrangemang i samarbete med Naturum vid Vamlingbo Prästgård. I år besökte vi Snäckviken och Killingholm i *Vamlingbo*. Vandrigen på de blomrika strandängarna nordvästut från Västlands och Snäckviken samlade ca 15 deltagare.

På torrare backar närmast bodarna vid Snäckviken fanns förutom den mer normala

Ljungsnärja *Cuscuta epithymum* var. *epithymum* studeras på strandängarna vid Snäckviken, Vamlingbo.

Foto: Marita Westerlind (ovan) och Jörgen Petersson (t.h.)

floran även ljungsnärja (*Cuscuta epithymum* var. *epithymum*), som med sina bleka stjälkar slingrade sig runt, backtimjan (*Thymus serpyllum* ssp. *serpyllum*) och gulmåra (*Galium verum*) för att suga ut sin näring. Avgränsade av en högre liggande rygg låg några våtmarker innanför stranden. De sista kärrknippprötterna (*Epipactis palustris*) kunde fortfarande ses i kanterna och lite blötare hittades den ovanligare flocksvaltingen (*Baldellia ranunculoides*) med sina vita blommor.

Vi vandrade längs stränderna mot nordväst. Efter ett sumpigare område med en del näringskrävande mållor, såsom spjutmålla (*Atriplex prostrata*), blåmålla (*Chenopodium glaucum*) och rödmålla (*C. rubrum*), blev stranden mer ängsartad. I en liten svacka, där det saltare vattnet hållit sig kvar, hittades efter lite letande de överblommade rosetterna av strandkämpar (*Plantago coronopus*). Andra växter här var kustarun (*Centaurium littorale*), gulkämpar (*Plantago maritima*) och den sällsyntare strandnålen (*Bupleurum tenuissimum*).

Genom att hoppa över ett smalt vattenstråk kom vi ut på själva Killingholm. Härute är det rikligt med skonor, där vattnet avdunstar och saltet blir kvar i jorden. Här växte de salttåliga örterna glasört (*Salicornia europaea*), saltört (*Suaeda maritima*) och saltnarv (*Spergularia salina*). På kanterna sågs den i ljusgrått lysande baltiska strandmalörten (*Serephidium maritimum* ssp. *humifusum*). I den väl betade grässvålen stod gott om klöverärt (*Tetragonolobus maritimus*), smultronklöver (*Trifolium fragiferum*), lågvuxen rödklöver (*T. pratense*), rödtoppa (*Odontites vulgaris*), ännu mer ljungsnärja och minstringen dvärgarun (*Centaurium pulchellum*). Här bland alla färggranna örter intog vi medhavd matsäck.

Med förnyade krafter fortsatte vi norrut. På en inblåst sandtunga växte sodaört (*Salsola kali*) och kustbaldersbrå (*Tripleurospermum maritimum*). Vi vandrade sedan över torrare och sandigare marker med nedbetad ljung (*Calluna vulgaris*). Nordost om Killingholm finns en avsnörd lagun, där blåsäven (*Schoenoplectus tabernaemontani*) dominerade. Färden gick vidare på en stig genom skogen österut. Vid körvägen tittade vi på vittätel (*Aira caryophyllea*), ett litet och vackert gräs, som växte rikligt på den sandiga backen. Sedan bar det av söderut längs körvägen tillbaka till Snäckviken, där dagen avslutades. Som ledare för denna vandring på de trevliga strandängarna och torrbackarna fungerade undertecknad.

Jörgen Petersson

Galgberget 31 augusti

Ett drygt tjugotal personer hade mött upp vid galgen för en kvällsvandring på Galgberget i Visby. Vädret var välkomnande, varmt, strålade sol och en svagt fläktande vind. Däremot var det inte så mycket som ännu var i blom efter årets extremt torra sommar. Närmast galgen fanns lågvuxen mellanlusern, vildmorot och blåeld (*Medicago sativa*

ssp. *×varia*, *Daucus carota* ssp. *carota*, *Echium vulgare*) med lite blommor kvar och grusslok *Melica ciliata*, som redan stod i frukt. Uppe på kalkhällen nära klintkanten stod finnoxel och balkanoxel (*Sorbus hybrida*, *S. graeca*), båda rikligt förekommande på Galgberget. När man tittade neråt kunde man se några storvuxna vitoxlar *Sorbus aria*, och jämföra deras stora, avlånga och mångnerviga blad med balkanoxelns mindre, rundare och fänerviga.

Vi drog oss en söderut och stannade till vid en äppelros *Rosa rubiginosa*, som växte helt ensam uppe på hällen. Bara ett par dagar före exkursionen hade den ännu haft någon blomma öppen – äppelros har förmågan att kunna ge en andra, svagare blomning, senare på sommaren – men nu var allt överblommat. Fast doften av äpple fanns kvar. Längre bort, i brynet av snåriga buskar växte ett oxbär som vi stannade till och granskade lite extra. Galgberget hyser en rik flora av oxbär, dels tre ursprungliga svenska arter, dels ett större antal odlade arter som spritt sig från trädgårdarna i Visby med fåglarnas hjälp. I detta fall var det en av de arter som har blommor med utspärrade, vita kronblad, vilket dock inte alls gick att se nu. Fruktarna var inte heller mogna, och för att lyckas bestämma oxbär ska man helst ha både fräscha blommor och mogna frukter. Men just denna buske var lyckligtvis bekant sedan tidigare: flockoxbär *Cotoneaster multiflorus*. Bakom snåret växte grenigt kungsljus *Verbascum lychnitis* på en gräsbevuxen jordhög. Den brukar visa sig lite här och var i södra delen av Galgberget, och nu fanns ett drygt dussintal utblommade och hårt torkade plantor samt nästan lika många rosetter, även de hårt ansatta av torkan. I kanten stod en vitoxel, cirka två meter hög, med några få men stora, ännu gröna frukter.

Nu följde vi en liten stig helt nära klintkanten. Här var det viktigt att se var man satte fötterna eftersom branten var helt inpå stigen. Spärroxbär *Cotoneaster divaricatus* växte rikligt både i själva branten och uppe kalkberget. De största buskarna var upp till två meter höga med rik, tillplattad förgrening. En ensam buske med stora blad som hade kraftigt nersänkta nerver fanns också vid sidan av stigen. Det var rynkoxbär *Cotoneaster bullatus*, som växer mycket rikligt förvildad närmare Snäckgärdet. Vi såg också en lågvuxen buske, bara några decimeter hög, med små, glänsande mörkgröna blad. Det var lingonoxbär *Cotoneaster horizontalis*, äldre i odling än spärroxbär, men långt mer ovanlig som förvildad på Gotland. Det fanns också några buskar med mer uppåtriktade grenar, upp till halvmeterhöga, med något större och ljusare gröna blad. De var spaljé-oxbär *Cotoneaster ascendens*. Arten har tidigare räknats som en varietet av lingonoxbär. Här växte de tillsammans och såg ganska så olika ut.

Vi passerade några bergtallar *Pinus mugo* ssp. *mugo*, som förmodligen spritt sig hit från planterade träd nedanför klinten. Vid en gammal kalkugn lämnade vi klintkanten och gick in mot sydost. Vi passerade ett öppet område som var helt täckt av pimpinell *Sanguisorba minor* ssp. *minor*, en rest från 1800-talets försök med introduktion av foderväxter, lämpliga för Gotland. Mot tennisbanorna lyckades vi också finna ett par exemplar av gotländsk haverrot *Tragopogon crocifolius*, nu upptorkad och med bara ett fåtal frukter kvar. Vissa år kan denna art växa ganska rikligt just här, men det varierar med årsmånen. I ett litet skogsparti närmare Lummelundsväg lade vi särskilt märke till

Veitchoxbär *Cotoneaster veitchii* var en av de många arter oxbär som kunde ses under kvällsvandringen på Galgberget. Detta exemplar har förmodligen spritt sig från trädgårdar i närheten.
Foto: Marita Westerlind.

en tysklönn *Acer pseudoplatanus*, där bladen var kraftigt rödanlupna på undersidan. Vi förmodade att det var en avkomling av en rödbladig form som odlades i någon trädgård inte så långt borta. Ett mindre exemplar i närheten saknade däremot helt den röda anstrykningen. På marken växte murgrönan *Hedera helix* tätt och kraftigt.

Innan vi vände av norrut stannade vi till och beundrade ett ungt och kraftigt valnötsträd *Juglans regia*, kanske 3 m högt. Årsskotten vad drygt halvmeterlånga, så det befann sig i god tillväxt. Av allt att döma är det en planta som frösått sig här under de allra senaste åren. Sådan föryngring är känd tidigare från Gotland men är alls inte vanlig.

På väg norrut såg vi också en liten buske av veitchoxbär *Cotoneaster veitchii*. Det lite främmande svenska namnet härrör från en engelsk trädgårdsodlare, Veitch, som samarbetade med en botanist, Wilson, som gjorde ett antal expeditioner till Kina från 1899 till 1911 och där samlade in en mängd arter, bland dem detta oxbär. Liksom de andra förvildade oxbären är det en långväga gäst som hittat vägen till Gotland. Detta oxbär har liksom flockoxbär blommor med vita utspärrade kronblad och röda frukter, men bladen är hårigare, liksom frukterna.

På hållmarken längs stigen fanns små mattor av kantig fetknopp *Sedum sexangulare*. Den har samma blommfärg som gul fetknopp *Sedum acre*, men blommor lite senare och

här hade den fortfarande lite fräscha blommor kvar. Vi passerade sedan över ett stort, öppet gräsfält, där tält som skulle inhysa några av Medeltidsveckans deltagare höll på att sättas upp. I gräset fanns här rikligt av bockrot *Pimpinella saxifraga* ssp. *saxifraga*. Vid vägen som går från Lummelundsväg till galgarna gick vi fram till ett litet stenbrott. I kanten fanns en buske pamiroxbär *Cotoneaster insignis*, en annan långväga gäst, i detta fall från Centralasien. Den är lätt att få syn på när den blommar, med öppna vita blommor. Frukterna blir i detta fall svarta, och den har ganska stora och breda blad. Det är det enda kända exemplaret på Gotland, men förmodligen finns det i odling i någon trädgård också, varifrån det spritt sig ut i naturen.

Närmare Lummelundsväg beundrade vi sedan ett jättestort exemplar av veitchoxbär, drygt två meter högt och flera meter i bredd. Det var översållat av frukter, som redan hade fått en klart röd färg, även om de inte var helt mogna. Det kan tänkas att detta är modern till de övriga, betydligt spädare exemplaren på Galgberget och det är inte heller uteslutet att det kan ha kommit ut i naturen som utkast från någon av trädgårdarna på andra sidan Lummelundsväg, bara ett femtiotal meter bort.

Som en sista liten exkurs förflyttade vi oss till nordkanten av motorbanan. På en jordvall växte här ett antal mycket kraftiga exemplar av praktkungsljus *Verbascum speciosum*. På något av dem fanns ännu fräscha blommor kvar. En bit därifrån fann vi också ett större bestånd av såpnejlika och renfana (*Saponaria officinalis*, *Tanacetum vulgare*). På vägen tillbaka mot galgarna tittade vi lite extra på bockroten som växte rikligt längs stigen. Plantorna här hade stora gråhåriga blad nere vid marken och blommfloken hade upp till 16 strålar, så vi antog att de representerade underarten *nigra*, sammetsbockrot, som är bekant härifrån sedan tidigare (ett säkrare sätt är kanske att snitta roten, som då blånar i luft, men vi ville inte skada plantorna). Efter drygt två timmar var vi så tillbaka där vi började och exkursionen avslutades i kvällssolen.

Bo Göran Johansson

Mallgårds källmyr 17 augusti

Det regnade stundtals ganska friskt på de deltagare som hittat till Mallgårds källmyr denna dag. Ungefär hälften av deltagarna kom kl 10, resten samlades kl. 11, allt beroende på en förvirrande annonsering i pressen. Det kunde vi lösa genom att en av exkursionsledarna fick kila iväg och ta hand om den senare gruppen.

Mallgårds källmyr är en magisk plats, med den stora öppna ytan och den vackert meandrande bäcken. Det är också russens sommarhage, men tyvärr var de nu flyttade, så vi fick inte nöjet att se dem den här gången.

Slätterblommorna *Parnassia palustris* lyste vita, ängsvädden *Succisa pratensis* var riklig och vi såg överblommade sumpnycklar *Dactylorhiza traunsteineri*. I bäcken närmast infarten såg vi vackra fruktställningar av flocksvalting *Baldellia ranunculoides*, en art som

man brukar finna i området. I bäckens norra del fanns källnate *Potamogeton coloratus*.

Vi gick nu runt den öppna platsen på östra sidan och kunde omgående hitta de första öselskallrorna *Rhinanthus osiliensis*, dagens utlovade art. Vi kunde notera den starka gula blomfärgen, körtelhåren på fodret och kronan och den ofta rödbruna stjälken. Här i Mallgårds växer den mycket riklig i flera tusen exemplar (se Rindi nr 1:2008 s. 12-13).

Nästa intressanta art som vi stötte på var sen ängsgentiana *Gentianella amarella* var. *amarella*. Den var faktiskt inte riktigt utslagen än och kommer nog också att sträcka ut sig på längden. Vi kunde räkna in åtskilliga och ofta stod de blandade med öselskallror i en vacker färgkombination. De rikligaste bestånden finns i myrens södra del.

Svarthö *Bartia alpina* växer också här, men blommar tidigare på säsongen. Några hyfsade exemplar kunde vi i alla fall leta upp.

Exkursjonsledare var Jörgen Petersson och

Gun Ingmansson

Två regnvåta källmyrsarter som kunde ses vid den nederbördsrika exkursjonen till Mallgårds källmyr. Ängsvädd *Succisa pratensis* t.v. och slätterblomma *Parnassia palustris* t.h.

Foto: Marita Westerlind.

Ireviken 31 augusti

Ett tjugotal deltagare samlades vid nordöstra sidan av Ireviken och inledde under en regn-skur med att studera de ganska talrika buskarterna vid foten av klinten. Rosorna hade mogna nypon och skillnaderna mellan stenros *Rosa canina*, nyponros *R. dumalis* och äppelros *R. rubiginosa* kunde med lätthet demonstreras. Det uppstod en viss diskussion huruvida också luddros *R. sherardii* fanns med i sällskapet men Bo Göran utredde efter exkursionen att det ändå handlade om hartsros. *R. villosa* ssp. *mollis*. Ner mot klapperstranden växte dessutom vresros *R. rugosa*, dessbättre i begränsad omfattning. Andra lignoser i klinten var ett päronträd *Pyrus communis* i frukt, alvaroxbär *Cotoneaster canescens*, samt finn- och klippoxel (*Sorbus hybrida*, *S. rupicola*) och därtill bergjohannesört *Hypericum montanum*, ännu med några få blommor. I rikare blom stod solvända *Helianthemum nummularium* och axveronika *Veronica spicata*.

Så lämnade vi den lägivande tallskogen och gick över öppen mark med hundtunga *Cynoglossum officinale* och blommande knutnarv *Sagina nodosa* ut till det blåsiga strandbrynet för att finna dagens huvudattraktion, näbbtrampörten *Polygonum oxyspermum*. Längst ned mot vattnet fann vi i allt ett tjugotal individ mellan sandstrandens början i NO och Ireåns mynning en knapp km mot SV. Många av dem var kraftiga, rikgreniga och omkring metern i diameter, andra föreföll nygrodda troligen efter en sommarstorm som nyligen omgestaltat mycket av stranden. Arten tycks vid Ireviken ha en av sina

Bengt Jonsell visar näbbtrampört på stranden i Ireviken. Foto: Jörgen Petersson.

numera få säkra lokaler på Gotland och i landet över huvud taget.

På klappern längst i NO växte ståtliga individ av strandkål *Crambe maritima* och rester av vejde *Isatis tinctoria* och i den blåstångblandade sanden frodiga bestånd av baltisk marviol *Cakile maritima* ssp. *baltica* och sodaört *Salsola kali* samt strand- och spjutmålla *Atriplex littoralis* och *A. prostrata*. Vandrigen längs stranden gick förbi stora ruggar av sandrör *Ammophila arenaria* och strandråg *Leymus arenarius* och allestädes växte saltarv *Honkenya peploides*.

Vid åmynningen blev det tid för matsäck, men först besåg vi den ganska rika vattenväxtligheten där strömfåran skär genom sanden: gotlandssvalting, svalting, sommargyllen, bäckmärke, rosendunört, fackelblomster och dikesveronika (*Alisma lanceolatum*, *Alisma plantago-aquatica*, *Barbarea vulgaris*, *Berula erecta*, *Epilobium hirsutum*, *Lythrum salicaria*, *Veronica catenata*) och lite högre upp näbbstarr *Carex lepidocarpa*. Störst intresse tilldrog sig nog några buskar på åbrädden, jolster *Salix pentandra*, gråal *Alnus incana* samt över manshöga buskar av ett sterilt vide som väckte åtskillig diskussion men som Bo-Göran efter exkursionen fastställde till mandelpil *Salix triandra*. Den är tidigare känd från en plats högre upp i Ireåns lopp och dessutom från nordligaste Fårö och troligen inkommen till Gotland i sen tid, troligast från Balticum.

Vandrigen tillbaka gick över den vida, öppna sandheden med sin glesa men exklusiva växtlighet. Speciellt bör nämnas de lågvuxna sandgräsen sandvingel och sandtimotej *Festuca polesica*, *Phleum arenarium*, sandstarren *Carex arenaria*, rosetterna av fältsip-

por *Pulsatilla pratensis* samt mängder av purpurknipprot *Epipactis atrorubens* spridd över hela sanden. Här och var växte gotlandssolvända *Fumana procumbens*, ännu med spår av blommor och ovanligt nog som sandväxt. Sandfältsekotypen av flockfibbla *Hieracium umbellatum* väckte också uppmärksamhet.

Något genomblåsta återvände deltagarna vid 14-tiden till bilarna, varefter några fortsatte till Alvena Lindäng för att se den detta år rika floran av soppar – framför allt bronssopp, eldsopp och djävulssopp.

Bengt och Lena Jonsell

Näbbtrampört *Polygonum oxyspermum*, Ireviken
31 augusti 2008. Foto: Marita Westerlind.

Svampexkursion i Alvena lindaräng 20 september

Detta år hade vi bestämt oss för att hålla den sedvanliga svampexkursionen i lövskogsmiljö och valde den klassiska lokalen Alvena lindaräng. Tursamt nog var svamptillgången bättre där än i barrskog, vanligtvis brukar det vara tvärtom. Alvena är välkänt för att inrymma många olika arter, däribland rödlistade spindlingar, vilket tydligt framgår av nedanstående artlista. Tyvärr var de stora sopparnas tid förbi. Bilden dominerades i stället av gaffelrisk, senapsfränskivling och mörk tuvskivling, som växte i vida stråk och ringar. Där var också rikligt av den vackra gulprickiga vaxskivlingen, som är knuten till lind och har sin enda gotländska förekomst här. På en ek fanns ett ovanligt imponerande exemplar av oxtungsvamp. Om vi skurit i den – vilket vi inte gjorde – hade man sett den fibriga strukturen och röda ”kötsaften”. Den är ätlig efter urlakning av garvämnen men bör skonas. En annan raritet var den rodnande klubbsvampen som hade ovanligt stora exemplar. Vid en myrstack växte två ståtliga vita kungschampinjoner. Efter genomgången av svampskörden slog vi oss ner och avnjöt matsäcken i höstsolens glans. I allt var vi 14 deltagare.

Ledare för exkursionen var Kerstin Gahne, Åke Edvinsson och undertecknad
Elsa Bohus Jensen

Genomgång av svampfynden i Alvena lindaräng. Foto: Åke Edvinsson.

Svamparter funna vid föreningens exkursion den 20 september 2008. Nomenklaturen är enligt Hallingbäck, T. & Aronsson, G. (red.) 1998. Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter. ArtDatabanken , SLU, Uppsala. 2nd revised and extended printing. Rödlistade arter är enligt Gärdenfors, U. (ed.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005. ArtDatabanken , SLU, Uppsala.

Kategorier: RE försvunnen, CR akut hotad, EN starkt hotad, VU sårbar, NT missgynnad, DD kunskapsbrist.

<i>Agaricus urinascens</i>	vit kungschampinjon	
<i>Amanita lividopallescens</i>	bleknande kamskivling	
<i>Amanita vaginata</i>	grå kamskivling	
<i>Clavariadelphus helveticus</i>	rodnande klubbsvamp	VU
<i>Clitopilus prunulus</i>	mjölskivling	
<i>Coprinus micaceus</i>	glitterbläcksvamp	
<i>Cortinarius alcalinophilus</i>	fläckig saffransspindling	VU
<i>Cortinarius aprinus</i>	vildsvinsspindling	
<i>Cortinarius caerulescentium</i>	munkspindling	VU
<i>Cortinarius caesiocortinatus</i>	pilfotsspindling	VU
<i>Cortinarius camptoros</i>	elastisk spindling	VU
<i>Cortinarius cotoneus</i>	olivbrun spindling	
<i>Cortinarius flavovirens</i>	mjölskivling	VU
<i>Cortinarius infractus</i>	bitterspindling	
<i>Cortinarius olearioides</i>	saffransspindling	NT
<i>Cortinarius praestans</i>	jättespindling	NT
<i>Cortinarius prasinocyaneus</i>		EN
<i>Cortinarius rufolivaceus</i>	slottspindling	NT
<i>Cortinarius terpsichores</i>	praktspindling	VU
<i>Cortinarius trivialis</i>	trappspindling	
<i>Cortinarius urbicus</i>	silverspindling	
<i>Cortinarius variiformis</i>	lövklubbspindling	EN
<i>Entoloma madidum</i>	blårrödling	VU
<i>Entoloma rhodopolium</i>	tvålrödling	
<i>Fistulina hepatica</i>	oxtungsvamp	NT
<i>Hebeloma crustuliniforme</i>	tårfränkskivling	
<i>Hebeloma sinapizans</i>	senapsfränkskivling	
<i>Helvella crispa</i>	vit hattmurkla	
<i>Hygrocybe aurantiosplendens</i>	fager vaxskivling	NT
<i>Hygrocybe conica</i>	toppvaxskivling	
<i>Hygrocybe mucronella</i>	bitter vaxskivling	
<i>Hygrocybe quieta</i>	lukt vaxskivling	NT
<i>Hygrophorus chrysodon</i>	gulprickig vaxskivling	NT
<i>Hygrophorus penarioides</i>	ekgräddvaxskivling	
<i>Hygrophorus persoonii</i>	stor olivvaxskivling	
<i>Hygrophorus quercetorum</i>	ekvaxskivling	
<i>Hypholoma fasciculare</i>	svavelgul slöjskivling	
<i>Inocybe bongardii</i>	doftråding	
<i>Inocybe geophylla</i>	sidentråding	
<i>Inocybe geophylla v lilacina</i>	violettsidentråding	
<i>Lactarius acerrimus</i>	gaffelrisk	NT
<i>Lactarius fulvissimus</i>	rävriska	
<i>Lactarius violascens</i>	stor lilariska	

Lyophyllum decastes
Marasmius rotula
Mycena polygramma
Mycena leptcephala
Pholiota mutabilis
Polyporus melanopus
Ramaria flava in sensu lato
Russula atropurpurea
Russula delica
Russula foetens
Russula luteotacta
Russula olivacea
Russula persicina
Russula veternosa
Trechispora fastidiosa
Tricholoma atroscamosum
Tricholoma lascivum
Tricholoma scalpturatum
Tricholoma sulphureum
Tricholoma ustale
Xerula radicata
Xerula pudens

mörk tuvskivling
 hjulbrossskivling
 silverhätta
 klorhätta
 föränderlig tofsskivling
 tratticka
 gul fingersvamp
 purpurkremla
 trattkremla
 stinkkremla
 gulnande blodkremla
 rödfotad läderkremla
 persikekremla
 beskkremla
 ringskinn
 svartfjällig musseron
 ekmusseron
 gulnande musseron
 svavelmusseron
 bokmusseron
 rynkroting
 brunluddig roting

NT
VU

NT

65 arter

Hängiven botanist eller allmänt naturintresserad?

Har du inte köpt Gotlands flora - en guide än finns ännu chansen. Den är en perfekt present och en given följeslagare i utflyktskorgen till våren.

300:- + ev. frakt

Boken som är utgiven av Gotlands Botaniska Förening är skriven av Jörgen Petersson och Gun Ingmansson och är ett resultat av ett mångårigt inventeringsarbete.

Floran kan beställas på www.gotlandsflora.se, via brev till Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14 621 42 Visby eller köpas direkt vid någon av föreningens aktiviteter. Den finns också att köpa i föreningslokalen på Ekmansgatan 11 (f.d. Baptistkyrkan) en trappa ner. På måndagkvällar från kl 19 varje jämn vecka finns någon där. Eller också kan man hämta den direkt hos någon av författarna eller Rindis redaktör. Se adresser sid 46.

Innehåll

- 47 Elsa Bohus Jensen, Åke Edvinsson och Kerstin Gahne
Svamp(sopp)året 2008
- 61 Lars-Åke Pettersson
Öländsk tegellav *Psora vallesiaca*, en sällsynt lav funnen på Gotland
- 65 Jörgen Petersson
Ängsskära (*Serratula tinctoria*) på Gotland år 2008
- 68 Britta Johansson
Bevara våra våra rikkärr
- 72 Dan Paulsen
Gulyxneinventering
- 76 Exkursionsrapporter 2008

Öppet hus sommaren 2009

Vi har som tidigare Öppet hus-träffar i år, med början måndag 8 juni. Alla som har frågor, behöver bestämningshjälp eller bara vill träffa likasinnade är välkomna!

Vi har öppet varannan måndag från kl. 19 (jäмна veckor) fram till och med 17 augusti, dvs. 8 juni, 22 juni, 6 juli, 20 juli, 3 augusti och 17 augusti.

Adress: Ekmansgatan 11 (f.d. Baptistkyrkans lokaler, en trappa ner).

Välkommen!

